

Východiska a principy nového trestního řádu

I. Přehled, stav a zhodnocení platné právní úpravy

Trestní právo procesní, jehož základním pramenem je trestní řád, je odvětvím práva, které upravuje trestní řízení. Trestní řád tradičně navazuje na trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů), který je základním právním předpisem trestního práva hmotného, které chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy vypočtenými taxativně v trestněprávních normách. Trestní právo hmotné i procesní je součástí tzv. veřejného práva, jeho normy mají zavazující povahu (*ius cogens*).

Trestní právo hmotné se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního, jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení o konkrétních spáchaných trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V tomto smyslu tvoří trestní právo hmotné a trestní právo procesní jednotný celek.

Platný zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) je přes značný počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politicko-právní doktrínou státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž hlavním smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy, a to i prostředky trestního práva uplatňovanými v trestním řízení. To bylo vyjádřeno i v původním znění § 1 trestního řádu, jenž ve druhé větě zdůrazňoval, že řízení musí působit k upevňování socialistické zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel socialistického soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti. V řadě podstatných i dílčích otázek došlo novelizacemi v posledních dvaceti pěti letech k zásadním změnám, k obnovení klasických procesních postupů (v podobě např. úpravy mimořádných opravných prostředků), k zavedení nových moderních institutů (zvláště odklonů), ale jeho celková koncepce je stále do určité míry poplatná době svého vzniku a nevyhovuje moderním uplatňovaným trendům restorativní (znovuobnovující) justice, oproti justici retributivní (trestající).

Po roce 1989 v souvislosti se zásadními společenskými změnami bylo zřejmé, že původní podoba trestního řádu z roku 1961, již v nových podmínkách demokratického právního státu a tržního hospodářství nemůže obstát a že nastaly podmínky pro odstranění někdy velmi vážných nedostatků v trestně-procesní úpravě. Pod tlakem okamžitých požadavků praxe, kdy nebylo možné bezprostředně přistoupit k rekodifikaci trestního práva procesního, anebo pod vlivem subjektivních představ o takových potřebách, se přistupovalo k větším či menším novelám trestního řádu, kterých k dnešnímu datu je již velké množství, zpravidla bez konkrétního koncepčního zadání, hlubšího teoretického základu a také bez dostatečné koordinace zákonodárných iniciativ, které vznikaly na různých místech a často byly i co do svých konkrétních legislativních výsledků protichůdné. Proto lze tyto legislativní počiny z let 1989 až 2008 nezřídka charakterizovat jako snahu rychle reagovat na nastalé změny ve společnosti a „dohánět“ to, co bylo předtím zanedbáno. Od roku 1998 doplňuje tyto tendence stále výrazněji i snaha zajistit kompatibilitu našeho trestního práva s mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, a s evropským právem uplatňovaným v Evropské unii, jejímž členem se Česká republika stala od 1. května 2004. Jedině novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., přistoupila k řadě otázek již koncepčním způsobem a předjímala některé instituty a postupy, s kterými se počítalo i v budoucí

rekodifikaci trestního řádu. Přesto – jak vyplynulo z nejrůznějších analýz, jež byly provedeny (zejména Nejvyšším soudem a Nejvyšším státním zastupitelstvím), i ze studie zpracované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci – se vyznačovala některými nedostatky, jež vedly k rozpornému výkladu a aplikaci jejích ustanovení. Přetrvává také značné množství problémů, jež brání efektivnímu průběhu trestního procesu. Především se jedná o to, že trestní řízení je stále poměrně komplikované a zdoluhavé, kdy systém trestní justice není schopen zvládnout některé velmi závažné formy kriminality a potýká se i s kriminalitou běžnou, řada trestných činů zůstává nepotrestána nebo k tomu dojde až se značným zpožděním a kladou se příliš vysoké nároky na formální aspekty dokazování, což znemožňuje usvědčit skutečné pachatele trestných činů. Citovaná novela vnesla do trestně-procesní úpravy některé zcela nové instituty (např. upravila další dvě formy přípravného řízení – zkrácené a tzv. rozšířené, přenesla ze zákona o policii do trestního řádu úpravu operativně pátracích prostředků), čímž ještě výrazněji než předcházející novely zasáhla do koncepce i systematiky tohoto kodexu, což ve spojení s opakovanými dalšími v zásadě již nekoncepčními novelizacemi vyvolává řadu problémů při výkladu a aplikaci trestního řádu. V důsledku četných novelizací byla narušena celková jednotna pojetí trestního řádu jako základní normy trestního práva procesního, byly narušeny a do značné míry i změněny základní zásady, z nichž by platná právní úprava měla vycházet a které by i důsledně respektovala. Při poměrně častých novelizacích byly narušeny i vztahy mezi těmito zásadami, včetně zavedení značného množství výjimek z těchto zásad, takže oprávněně vzniká otázka, zda určitá zásada trestního řízení upravená v ustanovení § 2 platného trestního řádu v zákonem předvídané podobě vůbec platí. V platném trestním řádu se tak prolínají různá pojetí poznamenaná dobou vzniku určitých normativních konstrukcí, což vede nezřídka k pochybnostem o správnosti konkrétního postupu subjektů v trestním řízení; je to závažnější potud, že jde o procesní předpis, který by měl postup subjektů trestního řízení upravovat jednoznačně.

Organicky bude nový trestní řád **navazovat na schválený trestní zákoník**, se kterým tvoří koncepční jednotu. Návrh rekodifikace trestního práva procesního se zaměřuje na takovou právní úpravu postupu orgánů činných v trestním řízení, aby v průběhu trestního řízení byl urychleně zjištěn pachatel trestného činu, byla proti němu uplatněna v přiměřeném rozsahu a v souladu s právy a svobodami zaručenými Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, všechna nezbytná opatření směřující k vyvození trestní odpovědnosti vůči němu, a zároveň aby byla poskytnuta náležitá ochrana právům poškozeného, zejména nezletilého.

V té souvislosti je třeba zdůraznit, že právní úprava trestního řízení je určitě stejně **společensky významná** jako trestní právo hmotné. Za situace, kdy programové prohlášení vlády stručně vyjadřuje závazek „prosadit novou právní úpravu trestního řízení zajišťující spravedlivé a rychlé projednání trestních věcí včetně účinnější možnosti zabavovat výnosy trestné činnosti“ a vedle toho se zavazuje, že „posílí ochranu a zlepší průběh odškodňování obětí trestné činnosti“, je třeba, aby nový návrh trestního řádu vyřešil význam a úlohu subjektů, které se na trestním řízení podílejí, zabýval se přípustnou mírou oportunity, akceptace mimosoudního vyřízení některých trestních věcí, upravil poměr rozsahu a obsahu dokazování před podáním obžaloby, připuštění tzv. soukromých žalobců vedle nebo místo veřejného žalobce v podobě státního zástupce, atd.

II. Navrhované přístupy k novému trestnímu řádu

1. **Vzhledem k nutnosti urychleného přijetí nového trestního řádu během jednoho volebního období nebude zpracováván nový věcný záměr trestního řádu:**
 - a) **Úprava trestního procesu bude zpracována s využitím schválených věcných záměrů z let 2004 a 2008, jako moderního kontradiktorního trestního řízení evropského typu.**
 - b) **Trestní řád bude základním právním předpisem trestního práva procesního upravujícím obecně trestní řízení, a to ve spojení se zvláštními zákony, které se zabývají zejména řízením proti mladistvým a osobám mladším patnácti let (zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže), řízením proti právnickým osobám (zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim) a mezinárodní justiční spolupráci (zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních), a které budou jako zvláštní zákony zachovány.**
 - c) **Nový trestní řád musí zajistit splnění všech závazků v trestně právní oblasti, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv a z právních předpisů Evropské unie, s přihlédnutím k relevantním doporučením a stanoviskům Rady Evropy.**

Trestní zákoník a trestní řád tvoří základní prameny trestního práva, které jsou doplněny zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V kontinentálním právu je totiž úprava trestního práva procesního (stejně jako i trestního práva hmotného) zpravidla svěřována komplexním kodifikacím nazývaným trestní řád, což nevylučuje, aby určité oblasti spadající do trestního řízení, kde je to odůvodněno jejich specifickými rysy a z toho vyplývající potřebou zvláštní úpravy, byly upraveny v samostatných zákonech (dále pokud jde o trestní právo procesní zejména zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, atd.). S těmito výjimkami, které jsou do určité míry tradiční, je nepochybně účelné komplexní promítnutí problematiky trestního řízení do jednoho zákona o trestním řízení soudním – trestního řádu, neboť zajišťuje ucelené řešení založené na jednotném systému vybudovaném na základních zásadách trestního řízení a jednotné terminologii; to usnadňuje jeho výklad i praktické užívání.

Vedle trestního řádu jsou navazující ustanovení na trestní řád obsažena v těchto zákonech:

- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních;
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestné činnosti a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů;

- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů;
- zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů;
- zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě;
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona ČNR č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů.

Spolu s návrhem nového trestního řádu se počítá i **se souvisejícími změnami těchto navazujících zákonů.**

Nová kodifikace trestního práva procesního České republiky, jejíž základní záměry a zásady v návaznosti na schválené věcné záměry obsahuje tento ideový záměr nového trestního řádu, vychází ze zhodnocení účinnosti dosavadních základních předpisů v trestně-procesní oblasti, přihlíží k vývoji právní teorie a praxe zejména v evropských zemích s rozvinutým demokratickým systémem, reflektuje změny v ostatních právních oblastech a je zaměřena na vytvoření optimálního a efektivního **systému orgánů působících v trestním řízení – soudu, státního zástupce a policejního orgánu** [nepočítá se s orgánem typu vyšetřujícího soudce, který je v současné době i v zemích, ve kterých je tradiční, na ústupu]. V souvislosti s tím, je třeba uvážit institucionalizování **soudce pro přípravné řízení**, neboli tzv. **předprocesního soudce** (viz např. trestní řád Slovenské republiky), který rozhoduje o některých zásazích do základních práv a svobod a o stížnostech proti některým rozhodnutím státního zástupce v přípravném řízení, event. v jiných případech stanovených zákonem (např. v rámci zjednodušeného řízení v návaznosti na zkrácené přípravné řízení), a působí tedy jako určitý orgán soudní kontroly v přípravném řízení. Konstituování předprocesního soudce, jako širší soudní kontroly nad přípravným řízením, však předpokládá zásadní reformu systému soudů v České republice, a to zřejmě v návaznosti na správné členění České republiky, neboť v současnosti existují i velmi malé soudy, u kterých by vytvoření samostatných předprocesních soudců znamenalo bez provedení uvedené reformy navýšení

počtu soudců nejméně o jednoho soudce. Z tohoto důvodu je třeba v rámci přípravy trestního řádu tento institut prodiskutovat, ale s jeho příp. zavedením vyčkat až do provedení justiční reformy, která se sice předpokládá, ale nebude zřejmě provedena do doby předpokládaného přijetí nového trestního řádu.

Nový trestní řád musí **působit tak, aby byly zachovávány zákony i pravidla občanského soužití a náležitě plněny povinnosti**, které jsou sankcionovány trestním právem hmotným, a zároveň působit k předcházení a zamezování trestné činnosti. Moderní koncepce trestní politiky vycházejí důsledně z ideje, že je lépe trestným činům předcházet, než je trestat. Trestní řád pro takové **preventivní působení** bude vytvářet dostatečné předpoklady např. tím, že hlavní líčení se bude konat zásadně veřejně a bude prováděno tak, aby výchovně působilo nejen na obviněného, ale i na širokou veřejnost, a to i za pomoci součinnosti se zájmovými sdruženími občanů a dalšími subjekty podílejícími se na trestním řízení; proto bude výslovně upravena povinnost orgánů činných v trestním řízení zaměřovat se v průběhu dokazování také na okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. V odsuzujícím rozsudku bude soud povinen srozumitelně vysvětlit, jak se tyto zjištěné příčiny trestné činnosti a další okolnosti projeví v rozhodnutí (např. tím, že u závažné majetkové trestné činnosti byl vysloven trest postihující majetek odsouzeného nebo u recidivisty trestných činů v dopravě bylo reagováno na předchozí neúčinné podmíněné odsouzení či nedostatečně účinný trest zákazu činnosti). Pokud při dosavadní praxi totiž většina veřejnosti nenalezne v rozhodnutí soudu přijatelné vysvětlení, vyvolává to zbytečnou nedůvěru v justici, případně i dohady o její spravedlnosti nebo nestrannosti.

Nová kodifikace bude také zajišťovat **plnění všech mezinárodních závazků v trestně právní oblasti**, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv a dalších dokumentů, bude vyjadřovat soulad vnitrostátní právní úpravy s právními předpisy Evropské unie a přihlížet k relevantním doporučením a stanoviskům Rady Evropy. Např. aktuálně byla přijata směrnice EP a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, která mimo jiné v článku 54 upravuje tzv. rozšířené konfiskační pravomoci, kdy jsou členské státy povinny přijmout nezbytná opatření umožňující úplnou nebo částečnou konfiskaci majetku náležejícího osobě odsouzené za trestný čin, kterým mohl být přímo nebo nepřímo získán majetkový prospěch, pokud soud na základě okolností případu, včetně konkrétních skutečností a dostupných důkazů, jako například že hodnota tohoto majetku je neúměrná zákonnému příjmu odsouzené osoby, má za to, že daný majetek pochází z trestné činnosti. Dalším aktuálním materiálem je zejména návrh směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení.

Nový trestní řád bude vytvářet v jednotlivých stádiích trestního řízení širší **prostor pro postupné zavádění prvků elektronické justice** (e-justice, širší využívání výpočetní techniky) v souladu s koncepcními záměry Ministerstva spravedlnosti.

Výraznějším způsobem by měl proto nový trestní řád umožnit elektronizaci předávání dat v průběhu trestního řízení nejen v zájmu aktuálního a průběžného výkonu dozoru ze strany státního zástupce, ale i v zájmu snížení administrativní náročnosti na vedení řízení (obžaloba, rozhodnutí soudu I. stupně a další by měly být předávány bez dalšího i v elektronické podobě ne snad k tomu, aby orgány činné v trestním řízení od sebe "opisovaly", ale aby se nezdržovaly např. obsáhlým přepisem skutku, pro který se vede řízení, do svých rozhodnutí). Stejně tak nahlížení do spisů by se v převážné míře mělo odehrávat elektronickou formou, což ovšem předpokládá vytvoření elektronického spisu s potřebnými zárukami proti jeho narušení a s bezpečným přenosem citlivých osobních údajů.

2. Na základě vyhodnocení účinnosti stávající právní úpravy se navrhují tyto základní přístupy:
- a) úprava trestního řízení v novém trestním řádu musí splňovat všechny požadavky vyplývající z „práva na spravedlivý proces“ definovaného zejména v Listině základních práv a svobod v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod,
 - b) v návaznosti na tento přístup je třeba novým způsobem vymezit systematiku trestního řádu a zabývat se vymezením základních zásad trestního řízení, jako ústavně podmíněných východisek tvorby, interpretace a aplikace trestněprávně procesních norem; základní zásady v tomto smyslu reprezentují systémové tendence předurčující strukturu trestního řízení,
 - c) nutno je třeba v souladu se základní zásadou rychlého procesu rovněž zrychlit trestní řízení ve všech jeho stadiích tak, aby bylo zajištěno provedení řízení až do vynesení konečného rozhodnutí v co nejkratší době, a to včetně jednotlivých stadií řízení, ale i významných úkonů a postupů v trestním řízení, jako např. nové úpravy zajištění majetku pro účely trestního řízení (zajištění nároku poškozeného, zajištění výkonu majetkových trestů atd.), které bude v rámci nové koncepce trestního řádu sjednoceno a zjednodušeno (bude odstraněna dvojkolejnost ve vztahu k zákonu č. 279/2003 Sb., který bude nadále upravovat jen správu zajištěného majetku),
 - d) posílit v návaznosti na dříve provedené novelizace ještě více význam stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení s přihlédnutím k požadavku, aby osoba, proti níž se trestní řízení vede, nebyla zjevně nedůvodně stíhána nebo nedůvodně stavěna před soud,
 - e) novým způsobem vymezit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení a při rozhodování v tomto stadiu řízení, tak aby byl skutečným pánem přípravného řízení, a současně zajistit, aby nedocházelo k jeho přetěžování nadbytečnými administrativními úkoly,
 - f) výrazně zvýšit aktivitu procesních stran v řízení před soudem, které musí mít kontradiktorní povahu, včetně zvýraznění postavení poškozeného,
 - g) stanovit v souladu s nálezy Ústavního soudu (např. nález ze dne 14. května 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07) procesní odpovědnost státního zástupce za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za neprokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba; to nic nemění na postavení státního zástupce při ochraně veřejného zájmu i v řízení před soudem,
 - h) náležitě chránit práva poškozeného, především možnost účinného výkonu jeho procesních práv (subsidiární žaloba, soukromá žaloba) a dosažení náhrady škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení (včetně nového řešení zastoupení mimořádně velkého počtu poškozených), chránit práva nezletilých poškozených, a to včetně konkrétní úpravy účasti jejich rodičů, resp. zákonných zástupců, a jejich právního zastoupení; dále více chránit práva poškozených u vybraných trestných činů zvláště zasahujících do jejich osobnostní integrity, zejména právo na soukromí a bezpečnost,
 - i) v širší míře umožnit v procesní formě zachytit důkazy i v případech, kdy ještě nejsou podmínky pro stíhání konkrétní osoby, a to včetně podrobné úpravy šetření ze strany policejního orgánu a příp. výslechu policistů (zejména zasahujících

na místě činu v řízení před soudem),

- j) v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků dokončit jejich reformu tak, aby zajišťovaly v potřebném rozsahu nápravu podstatných vad rozhodnutí i řízení jim předcházejícího, jakož i sjednocování judikatury soudů a náležité ovlivňování praxe ostatních orgánů činných v trestním řízení; k tomuto účelu bude i nadále zajištěno, aby základní strany měly za přesně stanovených podmínek přístup k Nejvyššímu soudu cestou kasační stížnosti (nyní dovolání),
- k) ve vykonávacím řízení zjednodušit vedení vykonávacího řízení s cílem dosáhnout zrychlení výkonu jednotlivých trestů a ochranných opatření, při zajištění jejich náležité účinnosti a působení na odsouzené, aby se pokud možno v budoucnu již trestné činnosti nedopustili,
- l) využití majetku, který připadl státu na základě majetkových trestů uložených v trestním řízení, ve prospěch obětí trestných činů (např. zřízení fondu pro uspokojování nároků poškozených, příp. ve prospěch subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů atd.).

III. Systematika trestního řádu

Přehled základní systematiky návrhu:

ČÁST PRVNÍ – Obecná část

Hlava I. Obecná ustanovení o trestním řízení

Hlava II. Subjekty a strany trestního řízení a ostatní osoby účastníci se na řízení

Hlava III. Úkony trestního řízení

Hlava IV. Zajištění osob a věcí, předběžná opatření a operativně pátrací prostředky

Hlava V. Dokazování

Hlava VI. Rozhodnutí v trestních věcech

Hlava VII. Náklady trestního řízení

ČÁST DRUHÁ – Zvláštní část

Hlava I. Přípravné řízení

Hlava II. Řízení před soudem prvního stupně

Hlava III. Opravné řízení

Díl 1. Řádné opravné prostředky

Díl 2. Mimořádné opravné prostředky

Hlava IV. Odklony

Hlava V. Zvláštní způsoby řízení

Hlava VI. Vykonávací řízení

Hlava VII. Zahlazení odsouzení

Hlava VIII. Úkony související s udělením milosti a amnestie

ČÁST TŘETÍ – Společná, přechodná a závěrečná ustanovení

Hlava I. Společná a přechodná ustanovení

Hlava II. Závěrečná ustanovení (včetně účinnosti)

Systematika stávajícího trestního řádu bude upravena v souladu s požadavky na moderní trestní proces, samozřejmě při využití dosavadních zkušeností se systematikou stávajícího trestního řádu. Uvedená **systematika** musí v **obecné i zvláštní části trestního řádu reflektovat požadavek věcně logického uspořádání obecných otázek trestního řízení**, kterými jsou kromě vymezení trestního řízení jako předmětu úpravy a s tím souvisejících otázek (např. nepřipustnost trestního stíhání, předběžné otázky, součinnost) zejména subjekty trestního řízení a ostatní osoby účastníci se na řízení, úkony trestního řízení, zajištění osob a věcí, dokazování, rozhodnutí v trestním řízení a náklady trestního řízení. Upouští se od deklaratorního formulování účelu (poslání) trestního řádu, který bude nahrazen vymezením předmětu úpravy.

Zvláštní část trestního řádu zachycuje především průběh řízení, a proto se dělí na

- a) **přípravné řízení**,
- b) **řízení před soudem prvního stupně**,
- c) **opravné řízení** (které bude zahrnovat všechny typy opravných prostředků včetně stížnosti, která sem bude přeřazena z obecné části platného trestního řádu, což umožní logičtější rozdělení na tři části: obecnou, zvláštní, kde je zařazeno jak přípravné řízení, tak i řízení před soudem, a společná, přechodná a závěrečná ustanovení).

Za toto základní rozdělení jsou zařazeny **hlavy o odklonech a o zvláštních způsobech řízení** (z kterých budou vyčleněny tzv. odklony, neboť zde nejde o zvláštní způsoby řízení, ale o specifické formy vyřízení věci odlišné od běžného postupu trestního řízení; tato hlava nebude obsahovat ani řízení proti mladistvým či právníkům osobám, která jsou upravena ve zvláštních zákonech, jež budou i nadále zachovány), a dále **o vykonávacím řízení, o zahlazení odsouzení a o úkonech souvisejících s udělením milosti a amnestie**. Jejich zvláštní zařazení do samostatných hlav odůvodňuje skutečnost, že se mohou a budou týkat jak přípravného řízení, tak i řízení před soudem. Z tohoto důvodu není zařazeno do zvláštních způsobů ani řízení před samosoudcem, které se týká pouze řízení před soudem prvního stupně, a proto bude zařazeno jako samostatný díl příslušné hlavy o řízení před soudem prvního stupně.

Odklony budou upraveny ve zvláštní hlavě, která bude předcházet hlavě upravující zvláštní způsoby řízení, neboť jde o postupy směřující ke specifickým formám vyřízení věci na základě předchozího postupu příslušného orgánu činného v trestním řízení spojeného s určitými zvláštními neprocesními úkony a postupy, které jim předcházejí (např. sepsání dohody mezi poškozeným a obviněným). Jejich zvláštností také je, že se při nich uplatňují restorativní přístupy, a to zejména mediace prováděná Probační a mediační službou. Nově se předpokládá také úprava zvláštního řízení o soukromé žalobě a subsidiární žalobě; převzato

a v některých směrech nově upraveno bude i řízení o dohodě o vině a trestu, které bude možné i v rámci hlavního líčení.

Návrh východisek a principů nového trestního řádu **neobsahuje v systematice trestního řádu zvláštní hlavu o mezinárodní justiční spolupráci**, neboť se předpokládá, že bude zachována právní úprava v rámci **zvláštního zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních** (zákon č. 104/2013 Sb.). Důvodem je skutečnost, že tato úprava po četných novelizacích vykazuje takové množství odchylek od obecné úpravy (jež jsou podmíněny i úzkým vztahem k úpravě v mezinárodních smlouvách a aktech práva EU), že je v podstatě vyloučeno její ponechání v základním trestně-procesním zákoně.

Na závěr budou zařazena **společná, přechodná a závěrečná ustanovení**, přičemž zejména přechodným ustanovením bude v návaznosti na některé provedené změny věnována odpovídající pozornost, aby byly pokud možno odstraněny problémy vznikající v souvislosti s přechodem na novou právní úpravu.

IV. Pojetí a znění základních zásad trestního řízení

Návrh nového trestního řádu bude vycházet ze základních zásad trestního řízení, kterými jsou

- zásady společné celému trestnímu řízení (zásada řádného zákonného procesu – zásada zákonnosti, zásada zdrženlivosti či přiměřenosti, zásada zajištění práva na obhajobu, zásada zajištění práv poškozeného a ochrany jeho postavení, zásada rychlého procesu),
- zásady zahájení trestního řízení a stíhání (zásada oficiality, zásada legality modifikovaná prvky oportunity a zásada obžalovací),
- zásady dokazování (zásada presumpce nevin, zásada vyhledávací, zásada bezprostřednosti, zásada ústnosti a zásada volného hodnocení důkazů).

Relativně samostatně stojí zásady:

- zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností (tzv. zásada materiální pravdy), která je spíše jedním z cílů procesu, a
- veřejnosti.

Zásada legality, která navazuje na zásadu oficiality, bude v důsledku pojetí trestného činu navrhovaného v novém trestním zákoníku výrazněji doplněna prvky oportunity, což umožní procesním způsobem vyřešit trestné činy, jejichž povaha a závažnost to s přihlédnutím k veřejnému zájmu na stíhání umožňuje. Zároveň bude ve vymezeném rozsahu vyjádřen princip vnější kontroly uplatnění diskreční pravomoci státního zástupce. Zásada legality bude zachována v rámci postupu před zahájením trestního stíhání a zejména ve vztahu k působení státního zástupce v řízení, kdy kromě zákonem stanovených případů, ve kterých se uplatní možnost, aby státní zástupce za stanovených podmínek nestíhal některé méně závažné přečiny, bude i nadále vůdčím principem ovládajícím jeho povinnost trestné činy stíhat a podávat obžalobu k soudu, což je již projevem navazující zásady obžalovací. Zásada legality klasicky dopadá

na státního zástupce, zatímco policejního orgánu se týká pouze zprostředkovaně, neboť je to státní zástupce, který nese zásadní odpovědnost za iniciování a průběh trestního stíhání.

Základní zásady budou vyjádřeny v celkové koncepci trestního řádu a při vymezení východisek jeho jednotlivých hlav, dílů a ustanovení. V úvodních ustanoveních zákona budou vyjádřeny jen ty základní zásady trestního řízení, které se uplatní v celém trestním procesu a jejich význam či postavení vyžaduje umístění v úvodních ustanoveních trestního řádu (např. zásada zákonnosti, přiměřenosti a zdrženlivosti, rychlosti), ostatní zásady budou uvedeny v příslušné části trestního řádu v souvislosti s ustanoveními, ke kterým se z hlediska svého významu vztahují nebo s nimiž mají bezprostřední souvislost (např. zásada dokazování v souvislosti s dokazováním, právo na obhajobu v souvislosti s ustanoveními o obviněném a obhájci). Novým způsobem bude v koncepci zákona vyjádřena zásada prohloubení ochrany práv poškozených jako výraz úsilí poskytnout poškozenému vyšší standardy pro hájení jeho práv a oprávněných zájmů. Zcela nově budou upraveny zásady ne bis in idem, kontradiktornosti trestního procesu a rovnosti stran. V rámci úpravy dokazování bude nově vyjádřeno pravidlo „in dubio pro reo“ a také pravidlo, že nikdo nesmí být odsouzen výlučně či v určující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se vyjádřit, či na základě výpovědi svědka, kterému neměl možnost klást otázky.

Do zásady oficiality, zásady obžalovací, zásady vyhledávací, zásady volného hodnocení důkazů a zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností se promítne nově vymezené důkazní břemeno státního zástupce.

V České republice (jako nástupnickém státu po Československu) už tradičně **ústavy, příp. jiné ústavní zákony** (např. Listina základních práv a svobod) obsahují větší počet ustanovení, jež se dotýkají trestního řízení, **vymezují základní principy trestního procesu, záruky práva na obhajobu a postavení a úlohu soudů**. Pokračováním v této linii je i Listina základních práv a svobod, dále i Ústava České republiky (č. 1/1993 Sb.). Tyto základní právní předpisy státu, které jsou považovány též za prameny českého trestního práva procesního, mají mimořádný význam pro trestní proces, neboť ho bezprostředně ovlivňují tím, že zakotvují právo na spravedlivý proces. Nezávislost rozhodování obecných soudů se totiž uskutečňuje v ústavním a zákonném procesně-právním a hmotně-právním rámci. Procesně-právní rámec představují především principy řádného, zákonného a nestranného procesu (zásada zákonnosti), jak vyplývají z čl. 90 Ústavy a čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod. Dodržování základních pravidel soudního řízení je pak hlavním předpokladem, na němž je princip spravedlivého procesu vybudován (srov. usnesení Ústavního soudu ČR č. 10/1997 Sbírky nálezů a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 7, s. 365, a nález Ústavního soudu ČR č. 34/2000 Sbírky nálezů a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 17, s. 241). Trestní řízení je ve smyslu těchto závěrů mimořádně citlivou oblastí práva, neboť se v něm prakticky ukazuje, zda určitý stát zachází se svými občany opravdu tak, jak to odpovídá principům právního státu. Praxe trestního řízení je tak projevem reálné ústavnosti. Zásadní význam pro trestní proces mají i mezinárodní smlouvy a dokumenty týkající se základních lidských práv a svobod. V oblasti trestního procesu přichází v úvahu zejména aplikace norem obsažených v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.) a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod s dodatkovými protokoly (č. 209/1992 Sb., Protokoly pod č. 41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb. m. s.). Vzhledem k tomu, že všechny tyto mezinárodní smlouvy se uplatňují i v trestním řízení přímo, je nadbytečné znovu upravovat základní zásady z nich vyplývající v novém trestním řádu, který by měl upravit jen jejich případné prohloubení či doplnění.

Za nejpodstatnější změnu, kterou v oblasti základních zásad přinese nový trestní řád, je třeba považovat závažný zásah do zásady oficiality, zásady obžalovací, zásady vyhledávací, zásady volného hodnocení důkazů a zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností prostřednictvím stanovení **důkazního břemene státního zástupce**. Nebude se tedy jednat o pouhé prohloubení kontradiktornosti řízení před soudem a s tím související posílení zásady obžalovací, ale o výrazný zásah do struktury procesu.

V dnes platné právní úpravě se s obdobnou konstrukcí, jakou představuje důkazní břemeno ve vlastním slova smyslu, nesetkáváme, a nejvýše lze hovořit o tzv. materiálním důkazním břemenu, kdy strany v trestním řízení mají právní i faktický zájem, aby byly prokázány skutkové okolnosti a další skutečnosti, jež uvádějí, a aby byla vyvrácena tvrzení protistrany. Důsledkem toho je, že každá strana by se měla snažit dokázat skutkové okolnosti, jež tvrdí. Pokud se jí to však nepodaří a nedojde-li k takovému objasnění a prokázání skutkové okolnosti ani činností soudu na základě povinnosti ve smyslu § 2 odst. 5 poslední věty platného trestního řádu, určité právně významné skutečnosti nejsou zvažovány při rozhodnutí soudu, což neprospívá tomu, kdo tvrdí a případně prokazuje. To, k čemu není obviněný podle práva povinen – aby vyvracel usvědčující důkaz – k tomu jej nutí jeho vlastní zájem, aby mu byla zajištěna příležitost uplatnit vyvíňující důkaz či důkaz zmenšující jeho vinu. Obdobně je tomu i u dalších stran v trestním řízení. V řízení před soudem bude tedy ve vztahu k soudu dále omezena zásada vyhledávací a posíleno postavení nejdůležitějších procesních stran i v důkazním řízení, a to úpravami spočívajícími v právu státního zástupce a obviněného na podporu svých stanovisek vyhledávat, navrhopvat a provádět důkazy, žádat o provedení důkazů, zejména o výslech svědka nebo znalce v hlavním líčení a v oprávnění státního zástupce dokazovat vinu obžalovaného, a za tím účelem požádat policejní orgán o opatření důkazu potřebného k zastupování obžaloby, a to i po jejím podání (ve vztahu k poškozenému, byť až na podkladě jeho návrhu, platí zásada oficiality a soud a orgány činné v trestním řízení jsou povinny objasnit i podstatné okolnosti týkající se vzniku škody, je-li škoda jedním ze zákonných znaků skutkové podstaty, což nic nemění na tom, že může být požadována součinnost i po poškozeném, v jehož zájmu je, aby v trestním řízení vyvinul aktivitu srovnatelnou s tím, co by pro něj jinak vyplývalo z důkazního břemene v občanském soudním řízení).

Návrh rekodifikace bude usilovat o **posílení kontradiktorních prvků v řízení před soudem a o výrazné posílení aktivity stran (nová zásada kontradiktornosti a rovnosti stran)**, neboť se ukázalo, že dosavadní změny provedené zejména novelami z let 1993 a 2001 nevedly k žádoucím důsledkům. Objevily se některé výkladové nejasnosti, a dokonce v některých případech docházelo ke sporům ohledně role a povinností jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, zvláště pak soudu a státního zástupce. Vyskytla se kritika, že soud se nezřídka stává hlavním „protihráčem“ obviněného, byť by uvedenou roli měl v řízení před soudem plnit státní zástupce, a že tedy je vlastně „pomocníkem veřejné žaloby“. Na druhé straně nebylo přesvědčivě pojímáno ani postavení státního zástupce, který byl posuzován i jako „pomocník“ soudu při dokazování. Pro řízení před soudem tak byla mnohdy charakteristická pasivita stran, a to jak strany obžaloby, tak i obhajoby.

Výše naznačený záměr může být dosažen stanovením důkazního břemene státního zástupce, a to pochopitelně výlučně **ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem**, jakkoli je tu zjevná návaznost i na přípravné řízení, v jehož průběhu si státní zástupce vytváří podmínky pro to, aby důkazní břemeno v řízení před soudem unesl (to je také důvod, pro který jediné státní zástupce může být zatížen naznačenou procesní odpovědností za to, že budou prokázány určité skutečnosti, u žádné jiné strany to v úvahu nepřichází, u obžalovaného to zcela vylučuje skutečnost, že nemá povinnost prokazovat svou nevinu, jakkoli má právní a faktický zájem na tom, že jeho vina bude zcela vyvrácena, popř. alespoň

zeslabena). Ve vztahu k jiným stranám než státnímu zástupci zůstává nadále zmiňované materiální důkazní břemeno, i u těchto stran se však předpokládá posílení jejich aktivity, a to zejména na straně obhajoby.

Procesní odpovědnost státního zástupce za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za neprokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba, ve svém důsledku znamená, že si státní zástupce už při své činnosti v přípravném řízení bude vytvářet předpoklady pro řádné zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem i z tohoto hlediska. V přípravném řízení budou proto opatřovány či prováděny důkazy, jež bude státní zástupce považovat za nezbytné pro účely zastupování veřejné obžaloby v řízení před soudem a z pohledu unesení důkazního břemene. Jakkoli by se mohlo jevit nadbytečným zakotvovat přesněji rozsah úkonů, které lze v přípravném řízení provádět, určité rámcové vymezení bude úprava poskytovat se zřetelem na požadavky právní jistoty, zajištění práva na obhajobu obviněného a také vzhledem k tomu, že je třeba respektovat požadavek, aby obžaloba byla podávána jen v případech, kdy je to důvodné a tato důvodnost byla výsledky přípravného řízení přezkoumatelná. Zásadně bude platit, že v přípravném řízení budou prováděny zejména zásadní úkony procesní povahy, které mají bezprostřední význam pro dokazování v řízení před soudem; těchto úkonů se bude moci účastnit obviněný, resp. jeho obhájce.

Důsledky případného neunesení důkazního břemene zatíží státního zástupce, nikoli – jak je tomu zpravidla podle dnes platné úpravy – v první řadě soud a až ex post státního zástupce. Uvedené důsledky mohou vyplynout již z faktu, že se nepodaří v průběhu řízení vyhledat, opatřit, zajistit a zejména provést důkazy prokazující vinu obžalovaného, včetně jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu, což zpravidla povede k zproštění obžalovaného obžaloby. Podrobně bude upravena **povinnost soudu upozornit především v rámci předběžného projednání obžaloby, ale i v hlavním líčení (na základě doplněného dokazování) na možnost jiné právní kvalifikace skutku** (přísnější, ale i mírnější), na základě které bude státní zástupce povinen provést potřebné doplnění dokazování i z hlediska této právní kvalifikace. Naznačené zásadní změně bude odpovídat i nově navrhovaná podoba řízení před soudem, zvláště hlavního líčení.

Nebude tedy již potřebné upravovat instituty, které ve své podstatě pouze čelí nebezpečí či obavě soudu, že bude muset – za předpokladu, že strany neprovedou žádné důkazy – provádět všechny důkazy sám, byť je jeho úloha i podle platné právní úpravy v tomto směru jen subsidiární a spíše výjimečná.

Na straně druhé se zavedením důkazního břemene sleduje také **posílení odpovědnosti obhájce za náležitý výkon obhajoby (zásada zajištění práva na obhajobu)**, tj. aby uvedl všechny skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného tak, aby podezření z trestného činu mohlo být vyvráceno či zeslabeno v době co nejkratší. Bude proto stanoveno, že důkazy svědčící předběžně ve prospěch obžalovaného bude provádět obhájce (v případech, kdy vůbec bude obžalovaný obhájcem zastoupen), jinak půjde o úlohu soudu, pokud neshledá, že je dán důvod nutné obhajoby pro zřejmou nezpůsobilost obžalovaného se hájit a vystupovat před soudem.

Navrhovaná úprava tedy předpokládá nejen zavedení zmiňovaného důkazního břemene státního zástupce, ale zároveň i **výrazné posílení aktivity stran** (ve vztahu k poškozenému se nadále vychází z principu jen velmi omezeného důkazního břemene, což plyne z jeho role v procesu a zejména povahy adhezního řízení v jeho rámci). Tím by mělo být dosaženo překonání dosud nepříznivých dopadů novel trestního řádu z let 1993 a 2001, které, ač usilovaly o výrazné posílení aktivity stran, ponechávaly výraznou roli soudu při dokazování v řízení před soudem a nepřinesly v tomto směru žádoucí posun.

Zavedení důkazního břemene státního zástupce však neznamená, že by jeho role jako **významného činitele při výkonu trestní spravedlnosti**, při spolurozhodování o zásadách do základních práv a svobod, a především při ochraně veřejného zájmu, byla jakkoli zpochybněna.

Návrh v tomto ohledu čelí eventuálním výhradám, že státní zástupce bude jako nositel formálního důkazního břemene usilovat jen o usvědčení obviněného a jeho odsouzení „za každou cenu“ a jeho role se bude blížit tradiční úloze státního žalobce v anglo-americkém systému procesu založeném ovšem na zcela jiném pojetí. Návrh naopak vychází z toho, že **role státního zástupce při ochraně veřejného zájmu bude v plné míře zachována**. Bude naprosto jednoznačně platit v přípravném řízení, kdy budou opatřovány a prováděny důkazy nejen v neprospěch, ale i ve prospěch (za aktivní součinnosti obhájce) obviněného. Navíc bude již v tomto stadiu procesu formulována zásada, že **státní zástupce nesmí kdykoli v průběhu tohoto stadia zatajit podstatný důkaz svědčící ve prospěch obviněného**. V řízení před soudem bude ještě více zvýrazněn princip (zavedený novelou č. 265/2001 Sb.), že i když státní zástupce provádí důkazy podporující obžalobu, je oprávněn navrhopvat důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného (a i pro toto stadium bude mít relevanci povinnost státního zástupce nezatajit podstatný důkaz vyvracející či zeslabující vinu obžalovaného). Stejně tak bude zachována zásada, že státní zástupce bude mít možnost navrhopvat tresty, ochranná opatření, činit jiné návrhy (např. na uplatnění některé z forem odklonu) a podávat opravné prostředky, jež ve svém výsledku vyzní ve prospěch obžalovaného. To se bude týkat zvláště vybraných kategorií osob, proti kterým se řízení povede, např. mladistvých, ale aplikace takových postupů bude zásadně možná u všech uvedených osob.

Je tak vyjádřeno velmi pregnantně **postavení státního zástupce v trestním řízení**, kdy **v přípravném řízení je „dominus litis“**, avšak nikoli samoúčelně, ale v zájmu toho, aby si opatřil všechny podklady nezbytné pro řádné zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem (v rozporu s tím také není např. to, že se v některých odůvodněných případech uplatní odklonná funkce přípravného řízení, která by také mohla být kladena do protikladu s rolí, jakou má státní zástupce v předsoudním stadiu plnit) a nově i toho, aby unesl formální důkazní břemeno. **V řízení před soudem je státní zástupce stranou**, přičemž jeho úloha není taková, že by měl zcela stejné postavení jako obžalovaný – a to nikoli ve smyslu nějaké privilegované pozice, ale ve smyslu zvýšené odpovědnosti, úlohy při ochraně veřejného zájmu a významného činitele výkonu trestní spravedlnosti, jak bylo výše uvedeno.

Dále půjde o **výraznější doplnění zásady legality prvky opportunity**. Zásada legality je konkretizací zásady oficiality pro etapu zahájení řízení. Smyslem této zásady je prosadit, aby byly stíhány všechny zjištěné trestné činy, jsou-li pro to splněny zákonné předpoklady, a to bez ohledu na subjektivní přání orgánů činných v trestním řízení nebo jiných subjektů. Orgány činné v trestním řízení nesmějí provádět žádnou selekci podle jakéhokoli kritéria, ve všech případech musejí postupovat stejně. Tím se prosazují též obecnější principy spravedlnosti a rovnosti občanů před zákonem.

Policejní orgán bude pod dozorem státního zástupce **povinen náležitě objasnit okolnosti nasvědčující spáchání trestného činu vyplývající z trestního oznámení nebo jiného podnětu**, a pokud bude mít za to, že trestní stíhání je neúčelné vzhledem k okolnostem vymezeným v zákoně, věc usnesením odloží. Státní zástupce naproti tomu bude výlučně oprávněn odložit věc z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání, neboť jako orgán veřejné žaloby vždy musí mít odpovědnost za stíhání trestných činů, ale i jejich nestíhání, v případě, že není dán veřejný zájem na trestním postihu spáchaného trestného činu. Veřejný zájem na dalším vedení trestního řízení není naplněn v případě, pokud bylo vzhledem k zákonem vymezeným okolnostem dosaženo účelu trestního řízení nebo není potřebný trestní postih osoby, která má být nebo byla obviněna. Výraznější uplatnění zásady opportunity, která

se v platném trestním řádu prosazovala stále více již od roku 1993 (srov. zejména novely provedené zákony č. 292/1993 Sb., č. 152/1995 Sb. a č. 265/2001 Sb.), navazuje na pojetí trestného činu, které nově vymezil již přijatý trestní zákoník.

Dále je třeba zdůraznit, že zvláště v posledních letech je v demokratických státech stále více **preferováno procesní řešení pomocí odklonů**, a to hlavně proto, že intervenční oprávnění státního zástupce při uplatnění principu opportunity poskytují různé varianty odklonů ještě v předsoudním stadiu trestního řízení, což vede k možnému narovnání mezi pachatelem (obviněným) a obětí (poškozeným) kontrolovanému státním zástupcem (srov. např. německý nebo rakouský trestní řád, popř. francouzský trestní řád). V souladu s tím se v České republice v posledních letech při zachování zásady legality v rámci legislativního vývoje stále více uplatňovaly prvky opportunity, a to i pokud jde o možnost zastavení trestního stíhání [srov. § 172 odst. 2 písm. c) platného trestního řádu].

V souvislosti se zavedením formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem je zapotřebí v novém trestním řádu zdůraznit **kontrolu uplatňování diskreční pravomoci státního zástupce** (v níž se manifestuje zmiňovaná oportunita jako přípustná výjimka ze zásady legality). V úvahu přichází nejen interní kontrola, která se uplatňuje již dnes (zejména prostřednictvím instančního přezkoumání, mechanismu dohledu v soustavě státního zastupitelství a dále mimořádným kasačním oprávněním nejvyššího státního zástupce podle § 174a platného trestního řádu), ale také kontrola soudní (a to i příp. zavedením předprocesního soudce).

Návrh dále směřuje k **výraznému posílení práv poškozeného v trestním řízení** prohloubením základní zásady ochrany práv poškozeného. Takový přístup je v souladu s mezinárodními dokumenty (srov. např. směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU z 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochrany obětí trestných činů a kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci atd.). Nejedná se jen o zdokonalení dosavadních procesních mechanismů ochrany poškozeného v trestním řízení, ale i o rozšíření katalogu práv poškozeného, a to v duchu již přijatého zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který komplexně upravil práva obětí trestných činů.

K jednotlivým základním zásadám:

1. **Zásada zákonnosti** bude zachována v zásadě ve stávající podobě a bude zařazena v úvodních ustanoveních.
2. **Zásada presumpce nevinu.** V obecné rovině postačí její vyjádření pouze v Listině základních práv a svobod, resp. Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V úvodních ustanoveních o dokazování pak budou uvedeny jen její procesní aspekty (pravidla, na základě nichž ten, proti němuž se trestní řízení vede, není povinen dokazovat svou nevinu a princip *in dubio pro reo*).
3. **Zásada legality**, která bude zachována s výjimkami (soukromá žaloba, diskreční oprávnění státního zástupce), se zamýšlí zařadit k ustanovením o zahájení trestního stíhání. V souvislosti s tím, jak bude koncipováno zahájení trestního stíhání, bude zásada legality upravena jen pro státního zástupce (při omezení samostatnosti policejního orgánu – zahájení stíhání podmíněno souhlasem státního zástupce) – **varianta 1**, nebo i pro policejní orgán (při zachování stávající úpravy zahájení trestního stíhání) – **varianta 2**. Zásadním způsobem budou rozšířeny oportunní prvky (trestní stíhání bude možné

zastavit z důvodu nedostatečné důkazní situace a při absenci veřejného zájmu, jehož kritéria budou zákonem definována, přičemž soudní kontroly bude moci být dosaženo na základě subsidiární žaloby). Tím bude zejména umožněno procesním způsobem vyřešit trestné činy, jejichž povaha a závažnost to s přihlédnutím k veřejnému zájmu na stíhání umožňuje. Zároveň bude ve vymezeném rozsahu vyjádřen princip vnější kontroly uplatnění diskreční pravomoci státního zástupce. Zásada legality bude zachována v rámci postupu před zahájením trestního stíhání a zejména ve vztahu k působení státního zástupce v řízení, kdy kromě zákonem stanovených případů, v kterých se uplatní možnost státního zástupce za stanovených podmínek nestíhat některé méně závažné přečiny, bude i nadále vůdčím principem ovládajícím jeho povinnost trestné činy stíhat a podávat obžalobu k soudu, což je již projevem navazující zásady obžalovací.

4. **Zásada oficiality** zůstane zachována ve stávající podobě jako obecná zásada v úvodních ustanoveních, přičemž se uplatní se zákonnými výjimkami (např. opravné řízení se provede jen po podání opravného prostředku).
5. **Zásada rychlosti řízení**, podle níž trestní věci musí být projednávány bez zbytečných průtahů, v přiměřené lhůtě, bude vyjádřena v mírně modifikované podobě jako obecná zásada v úvodních ustanoveních. S největším urychlením se projednávají přednostně vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku.
6. **Zásada přiměřenosti a zdrženlivosti** bude vyjádřena v mírně modifikované podobě jako obecná zásada v úvodních ustanoveních, přičemž s ohledem na svůj význam by měla být systematicky zařazena hned za zásadu zákonnosti. Nově bude zdůrazněn princip subsidiarity a požadavek proporcionality.
7. **Zásadu materiální pravdy** je možné vyjádřit jako zásadu i jako cíl trestního procesu. V každém případě však zůstane zachována jako princip s výjimkami v úvodních ustanoveních, její znění bude modifikováno v návaznosti na posílení odpovědnosti stran při dokazování před soudem a zúžení povinnosti soudu doplnit dokazování jen ve stanovených případech. Zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí, je vyjádřením jednoho z cílů trestního procesu (vedle právní kvalifikace, příp. uložení trestu a ochranného opatření a rozhodnutí o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení). Volba prostředků k dosažení tohoto cíle nemůže mít takový charakter, aby ho ve své podstatě negovala. Jestliže se umožňuje zavedení nových institutů, které mají zjednodušit a zrychlit trestní řízení (tedy "zkrátit cestu k cíli"), musí být zároveň stanoveny určité záruky, aby takové zjednodušení nebylo v rozporu se zásadou materiální pravdy (tedy "v rozporu s cílem cesty"). Např. od dokazování nesporných skutečností může soud upustit jen tehdy, nejsou-li s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti závažné důvody o těchto prohlášeních pochybovat (srov. např. stávající § 314d odst. 2 tr. řádu).
8. **Zásada vyhledávací** bude zařazena mezi zásady přípravného řízení ve stávající podobě, neboť v přípravném řízení je třeba zajistit, aby orgány činné v trestním řízení objasňovaly způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.
9. **Zásada volného hodnocení důkazů** se přiřadí k ustanovením o dokazování. Její stávající podoba bude upravena tak, aby vyjadřovala hodnocení důkazů v průběhu celého trestního řízení a byly odstraněny výtky uváděné v literatuře.¹

¹Lachout, V. K teorii důkazů v trestním procesu. Právní obzor, 1965, č. 4, s. 208 – 209; Mathern, V. Dokazovanie v československom trestnom procese. Bratislava: Obzor, 1984, s. 102.

10. **Zásada obžalovací** bude zařazena na začátek ustanovení upravujících řízení před soudem, přičemž bude vycházet ze stávajícího znění se zákonnými výjimkami (včetně soukromé žaloby a subsidiární žaloby).
11. **Zásada veřejnosti** zůstane zachována buď jako základní zásada (*varianta 1*), nebo bude vyjádřena prostřednictvím příslušných ustanovení trestního řádu upravujících procesní aspekty této zásady (*varianta 2*). Pro přípravné řízení bude upraveno poskytování informací o trestním řízení. Zásada veřejnosti nebo jen ustanovení, provádějící tuto zásadu a uplatňující se pouze v řízení před soudem, budou upravena v části trestního řádu upravující řízení před soudem, přičemž ve zbytku bude odkázáno na úpravu poskytování informací v přípravném řízení.
12. **Zásady ústnosti a bezprostřednosti** budou zachovány a přesunuty do části trestního řádu upravující řízení před soudem.
13. **Zásada zajištění práva na obhajobu** v přepracovaném znění se stane součástí hlavy trestního řádu upravující subjekty trestního řízení k obviněnému a jeho obhájci, neboť je třeba rozlišovat právní zastoupení podezřelého a obhajobu obviněného
14. **Právo používat mateřský jazyk** se zařadí do úvodních ustanovení jako obecná zásada nebo alternativně do ustanovení o subjektech. Znění je třeba sladit s Listinou základních práv a svobod a také se stávajícím ustanovením § 28 trestního řádu o tlumočení.
15. **Zásada zajištění práv poškozeného** bude zařazena k ustanovením upravujícím subjekty trestního řízení, konkrétně k poškozenému, přičemž vymezení zásady bude zpřesněno tak, aby orgány činné v trestním řízení byly povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho vhodným a srozumitelným způsobem poučit. Řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.

Dosavadní **zásada složení soudů** není základní zásadou trestního řízení, a proto nebude v novém trestním řádu jako zásada vyjádřena. Uvedené ustanovení bude v novém znění zařazeno k části trestního řádu upravující subjekty trestního řízení.

Dosavadní zásada **spolupráce se zájmovými sdruženími** bude vypuštěna, neboť nejde o základní zásadu trestního řízení. To na druhé straně neznamená, že by zájmová sdružení občanů (nově pojmově „spolky“) neměla mít i nadále mít některá práva (např. záruka spolku jako náhradní opatření za vazbu).

Pokud jde o **zákaz ovlivňování orgánů činných v trestním řízení peticemi**, nejde o základní zásadu trestního řízení, a proto toto ustanovení bude přesunuto do zákona o soudech a soudcích, kam systematicky patří (příp. do zákona o státním zastupitelství a do zákona o policii ČR), příp. bude tento zákaz i připomenut v části trestního řádu upravující podjatost orgánů činných v trestním řízení.

Další zásady nad rámec zásad upravených ve stávajícím trestním řádu

1. **Právo na spravedlivý proces** nebude výslovně v trestním řádu upraveno, neboť jde v podstatě o ústavní princip a postačí jeho vymezení v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v Listině základních práv a svobod.

2. **Zásada ne bis in idem** bude upravena obdobným způsobem jako v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a v uvedeném zákoně bude zrušena, přičemž bude zařazena do ustanovení upravujících nepřipustnost trestního stíhání.
3. **Zásada kontradiktornosti a rovnosti stran** by měla být výslovně upravena z důvodu posilování role státního zástupce v řízení před soudem, a proto bude v novém trestním řádu zakotvena jako zásada pro ty případy, kdy rozhoduje soud (tj. včetně rozhodování soudu v přípravném řízení, např. o vazbě). Z hlediska jejího vymezení bude zařazena do části upravující subjekty trestního řízení, příp. k části vymezující řízení před soudem (v této souvislosti je nezbytné definovat novým způsobem pojem „strana“).
4. **Pravidlo, že nikdo nesmí být odsouzen výlučně či v určující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se vyjádřit, či na základě výpovědi svědka, kterého neměl možnost vyslechnout**, bude upraveno v rámci dokazování, poněvadž podle stávající judikatury ESLP a Ústavního soudu obviněný nesmí být odsouzen výlučně či v převažující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se vyjádřit.
5. **Zásada hospodárnosti** výslovně nebude jako základní zásada upravena.
6. **Zákaz reformace in peius** nebude upraven jako základní zásada, neboť je obtížné ho obecně vymezit, poněvadž u každého opravného prostředku přichází v úvahu jeho jiné vymezení. Současně bude zváženo omezení tohoto principu v řízení proti uprchlému.

Znění základních zásad trestního řízení

OBECNÉ ZÁSADY

Zásada zákonnosti

Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon upravující trestní řízení.

Zásada přiměřenosti a zdrženlivosti

Trestní věci se projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona, v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení a s ohledem na povahu a závažnost činu, osobu, vůči níž úkon směřuje, jakož i závažnost zásahu do těchto práv. Lze-li účelu sledovaného úkonem dosáhnout způsobem, který pro dotčenou osobu znamená méně závažný zásah do těchto práv, je třeba takový způsob použít přednostně.

Zásada rychlosti řízení

Trestní věci musí být projednávány ve lhůtě přiměřené složitosti věci, významu trestního řízení pro osobu, proti níž se trestní řízení vede, a chování této osoby v trestním řízení.

Zásada oficiality

Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti.

Zásada materiální pravdy

Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak.

Právo používat mateřský jazyk

Každý, kdo prohlásí, že nerozumí nebo nemluví českým jazykem, má právo v trestním řízení na bezplatnou pomoc tlumočníka.

ZÁSADY TÝKAJÍCÍ SE SUBJEKTŮ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Zásada zajištění práva na obhajobu

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit tomu, proti němuž se trestní řízení vede, plné uplatnění jeho práv, včetně práva zvolit si obhájce. O těchto právech musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen s přihlédnutím k povaze prováděného úkonu.

Zásada zajištění práv poškozeného

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, včetně práva dát se zastupovat zmocněncem. O těchto právech je třeba ho vhodným a srozumitelným způsobem poučit. Řízení musí orgány činné v trestním řízení vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.

ZÁSADY DOKAZOVÁNÍ

Obecné zásady dokazování

(1) Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti v rozsahu vyžadovaném zákonem zjistit další rozhodné skutečnosti.

(2) V řízení před soudem je povinností státního zástupce dokázat vinu obžalovaného. Soud je povinen doplnit dokazování skutečností, které svědčí ve prospěch obžalovaného, nebyly-li příslušné důkazy provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě provést důkazy, a neprovedení důkazu by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí.

(3) Od dokazování nesporných skutečností může soud upustit jen tehdy, nejsou-li s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti závažné důvody o těchto prohlášeních pochybovat.

Zásada presumpce nevin

(1) Ten, proti němuž se trestní řízení vede, není povinen dokazovat svoji nevinu.

(2) Jsou-li po provedení a zhodnocení všech důkazů pochybnosti o jakékoli důležité skutečnosti z hlediska viny, uložení trestněprávní sankce a náhrady škody, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, nestanoví-li zákon jinak.

Zásada volného hodnocení důkazů

Orgány činné v trestním řízení v každé fázi řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu tak, aby dospěly k věcně správnému a spravedlivému rozhodnutí.

ZÁSADY PŘÍPRAVNÉHO ŘÍZENÍ

Zásada legality

Státní zástupce, jakož i policejní orgán, jsou povinni stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

Ne bis in idem

Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.

Zásada vyhledávací

V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.

ZÁSADY ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

Zásada obžalovací

Trestní stíhání před soudem je možné na základě obžaloby, návrhu na potrestání, zjednodušené obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu (dále jen „veřejná žaloba“), jež podává státní zástupce, nebo na základě soukromé a subsidiární žaloby, kterou podává poškozený. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce.

Zásada veřejnosti

Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v zákoně.

Zásada ústnosti

Jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají.

Zásada bezprostřednosti

Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání, smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.

Zásada rovnosti stran

Strany trestního řízení mají v řízení před soudem rovné postavení.

Zásada kontradiktornosti

(1) Při dokazování v řízení před soudem mají strany právo provádět důkazy za stejných podmínek. Důkaz provádí ta strana, která důkaz navrhla. Jestliže provedení důkazu navrhne shodně více stran, rozhodne předseda senátu o tom, která z nich důkaz provede.

(2) V případě provedení důkazu soudem mají strany právo vyjádřit se k provedenému důkazu. Spočívá-li provedení důkazu ve výslechu svědka nebo znalce, má každá ze stran právo klást otázky za stejných podmínek.

(3) Obviněný nesmí být odsouzen výlučně či v převažující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se sám nebo prostřednictvím obhájce vyjádřit a, jde-li o výpověď svědka, klást mu otázky.

V. Stadia trestního řízení

Vymezení stadií trestního řízení bude vycházet ze základního rozlišení dvou základních stadií, a to řízení přípravného (předsoudního stadia) a řízení před soudem (soudního stadia).

Přípravné řízení by mělo zásadně sloužit jen k opatření důkazů potřebných k řádnému zastupování žaloby v řízení před soudem (a k tomu, aby státní zástupce mohl unést formální důkazní břemeno), tzn. k dokumentaci neodkladných a neopakovatelných úkonů, u nichž hrozí nebezpečí jejich zmaření, zničení nebo ztráty důkazu či důkazní hodnoty, popř. úkonů důležitých pro zahájení trestního stíhání a podání obžaloby nebo jiné rozhodnutí v přípravném řízení, stejně tak jako úkonů, jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení, a proto je nezbytné, aby bylo rychlé a zbytečně nezatěžovalo policejní orgány, které by měly trestnou činnost objasňovat a vyšetřovat skutečně v „terénu“, což bude státní zástupce podle nového znění trestního řádu povinen respektovat. V souladu s tím musí být vymezeno postavení a role přípravného řízení ve vztahu k řízení před soudem, a to zvláště k hlavnímu líčení, které musí být méně formální a více brát v úvahu optimální uspořádání vzájemného vztahu přípravného řízení a stadia projednání trestní věci v řízení před soudem.

Přípravné řízení se bude členit na:

- postup před zahájením trestního stíhání a
- vyšetřování konané příslušnými policejními orgány včetně případů, ve kterých je v řízení o trestných činech policistů a zaměstnanců zařazených v Policii České republiky policejním orgánem orgán Generální inspekce bezpečnostních sborů, jakož i dalších případů, kdy vyšetřování bude konat jiný policejní orgán než Policie ČR.

Zvláštní formu přípravného řízení bude i nadále představovat zkrácené přípravné řízení, na něž bude navazovat zjednodušené řízení před samosoudcem.

Řízení před soudem, které bude hlavní a rozhodující fází trestního procesu, musí reflektovat i návaznost na kategorizaci deliktů; bude se členit na

- předběžné projednání obžaloby, u kterého bude posílena jeho role z hlediska ochrany práv obviněného a poškozeného, přičemž bude vymezeno jako základní stadium pro rozhodování o odklonech v řízení před soudem,
- hlavní líčení, které bude vymezeno jako základní stadium řízení před soudem v těch případech, kdy nebyla věc vyřízena odklonem či jinak (zastavením trestního stíhání, postoupením věci, apod.), přičemž bude prohloubena úprava dokazování za součinnosti stran na základě zásad bezprostřednosti a ústnosti (tam, kde to má své opodstatnění),
- odvolací řízení bude základní přezkumnou fází založenou na kombinaci apelačního a kasačního principu a vymezeném rozsahu přezkoumání,
- vykonávací řízení.

Povaha a role přípravného řízení se odvíjí z návaznosti na důraz, který je kladen na ochranu základních lidských práv a obžalovací zásadu, která je rozhodující pro chápání trestního řízení v moderních demokratických státech. V některých případech předchází přípravnému řízení preventivní a odhalovací činnost policie, mající mj. za cíl získat první signály (indikátory) o spáchaných trestných činech, které jsou prozatím skryté (latentní). Existence tzv. latentní kriminality je nepopiratelným faktem a četné kriminologické výzkumy dosvědčují, že její četnost je značná, u některých druhů kriminality dokonce mnohonásobně převyšuje zjevnou kriminalitu. Protože jde často o velmi závažnou trestnou činnost, jejíž latence je sociálně nežádoucí, ukládá zákonodárce policii, aby i tuto část skutečné kriminality z úřední povinnosti odhalovala a opatrovala tak podklady pro budoucí trestní stíhání. Zákonná oprávnění, která policejní zákonodárství poskytuje policistům k této tzv. předprocesní činnosti, jsou podrobněji rozvedena v zákoně o Policii ČR; taková úprava je shledávána v zásadě dostačující, protože se jimi zpravidla nezasahuje do občanských práv a svobod tak intenzivně, jak je tomu v případě procesních úkonů obsažených v trestním řádu (proto také tato činnost nepodléhá kontrole státního zástupce).

Účel a význam přípravného řízení je třeba odvodit od optimálního vymezení jeho místa v celkové struktuře trestního řízení. **Nejdůležitějším stadiem trestního řízení je řízení před soudem.** V něm se plně uplatní všechny progresivní zásady moderního trestního procesu, zejména zásada bezprostřednosti, ústnosti, veřejnosti, plného zajištění práva na obhajobu, a jedině v něm působí ústavněprávní princip soudcovské nezávislosti. To vše hovoří pro to, aby nejdůležitější otázky trestního řízení, totiž rozhodování o vině a trestu, se řešily při soudním jednání. Před soudem se má také zásadně odehrávat dokazování, jímž se opatřuje podklad pro rozhodnutí. Ve vztahu k soudnímu řízení má přípravné řízení pouze pomocnou

roli. **Přípravné řízení trestní plní čtyři funkce:** vyhledávací, fixační, verifikační a odklonnou.

Vyhledávací funkce spočívá v hledání skrytých informací o spáchaných trestných činech, o nichž je většinou velmi nesnadné opatřit si dostatek věrohodných informací.

Fixační funkce přípravného řízení spočívá v procesním podchycení (fixaci) pomíjivých důkazů pro soudní řízení, tím se předejde jejich hrozící zkáze nebo poškození.

Verifikační (filtrační) funkce přípravného řízení směřuje k zabránění tomu, aby před soud byly stavěny osoby, u nichž podezření ze spáchání trestného činu není dostatečně odůvodněno.

O **odklonné funkci** přípravného řízení se mluví až v posledních třech desetiletích, dříve tato funkce nebyla zmiňována. Jde o projev jedné z nových tendencí trestní politiky snažících se zejména v případech málo závažné (bagatelní) kriminality vyhnout tradičnímu vyřízení věci v hlavním líčení a nahradit je jednoduššími a včasnějšími procedurami nazývanými odklon (diversion). Cílem je jednak zjednodušení a zrychlení řízení, tedy hledisko procesní ekonomie, jednak dosažení dalších žádoucích efektů, např. snazší urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí trestného činu, rychlejší odškodnění oběti, usnadnění resocializace pachatele apod. V některých případech může být pro dosažení pozitivních účinků odklonů žádoucí, aby k rozhodnutí o nich došlo co nejdříve, tedy již v přípravném řízení.

V souladu s obecnou tendencí vývoje trestního procesu v Evropě je třeba dále posílit prvky, které přesouvají **těžiště trestního řízení do řízení před soudem**, zejména do hlavního líčení, které bude založeno na kontradiktorní koncepci vyplývající ze zásady obžalovací. To bude platit tím spíše, když návrh předpokládá zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem.

Řízení před soudem počíná podáním obžaloby státním zástupcem (s vymezením skutku, právní kvalifikace a dostatečně konkretizovanými návrhy na trest, příp. ochranné opatření), který ji nejen podává, ale zastupuje ji i před soudem. Státní zástupce se tedy z rozhodujícího orgánu přípravného řízení v řízení před soudem dostává do postavení strany, byť i v řízení před soudem zajišťuje ochranu veřejného zájmu; zároveň musí vystupovat tak, aby byly v potřebném rozsahu provedeny důkazy prokazující vinu obžalovaného a byly objasněny všechny znaky trestného činu, pro který byla podána obžaloba. Rozhodujícím orgánem v tomto stadiu řízení je soud, který je povinen se podanou obžalobou zabývat, v souladu se zákonem projednávat všechny otázky související s řízením a rozhodovat o nich tak, aby řízení směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí.

Předběžné projednání obžaloby je samostatné fakultativní procesní stadium následující po přípravném řízení skončeném podáním obžaloby. Hlavním účelem předběžného projednání obžaloby je soudní přezkoumání, zda přípravné řízení bylo konáno podle příslušných ustanovení trestního řádu, zejména zda v jeho průběhu nedošlo k závažným procesním vadám, které nelze napravit v řízení před soudem; v neposlední řadě je jeho účelem i prověřit, zda je dána příslušnost soudu k projednání věci. Je-li obviněný ve vazbě, musí soud rozhodnout též o dalším trvání vazby. Účelem předběžného projednání obžaloby není řešit otázku viny na podkladě zevrubného rozboru a vyhodnocení důkazů tak jako při hlavním líčení, ale je třeba v něm hodnotit výsledky přípravného řízení z hlediska, zda je věc dostatečně připravena k projednávání v hlavním líčení, aniž by tomu bránily závažné procesní vady předchozího řízení. Významným novým účelem předběžného projednání obžaloby je i jeho odklonná funkce, kdy lze využít podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání (případně odstoupení od trestního stíhání mladistvého) jako institutů umožňujících odstranění konfliktu mezi obviněným (mladistvým) a poškozeným a také jednodušší a včasnější vyřízení

věci než tradičním hlavním líčením. V rámci tohoto stadia lze také sjednat dohodu o vině a trestu.

Hlavní líčení je těžištěm trestního stíhání, neboť se v něm rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, a to o vině obžalovaného a o trestu, popř. i ochranném opatření a náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, a naplňuje se tak konkrétně smysl a účel trestního řízení. Jak postup orgánů a osob účastnících se hlavního líčení, tak i jeho příprava a průběh jsou proto podrobně upraveny tak, aby se v něm v co nejširším rozsahu uplatnily základní zásady trestního řízení. Soud vychází z obžaloby podané státním zástupcem, kterou je určen rozsah a obsah hlavního líčení, a rozhoduje až poté, když byly na základě dokazování provedeného stranami a zcela výjimečně soudem probrány a objasněny všechny rozhodné skutkové okolnosti důležité z hlediska konkrétní projednávané trestní věci. Nová právní úprava by měla umožnit **výraznější redukci protokolace, resp. přepisování zvukových záznamů z jednání**, které se následně v převážné většině věcí ukáže jako nepotřebné, a jejichž pořizování jen výrazně pracovní a finančně zatěžuje. Proto by mělo k přepisům podstatného (tedy redukovaného) obsahu záznamů docházet jen v případě, že bude podán opravný prostředek. Redukce protokolace bude zajištěna i větší spoluprací předsedy senátu a protokolujícího úředníka při vyhotovení protokolu v případě podání opravného prostředku, neboť předseda senátu bude povinen protokolujícího úředníka upozornit na ty výpovědi, kde je možnost odkazu na protokoly z přípravného řízení (k porovnání správnosti tohoto postupu při přepisu bude k dispozici zvukový záznam, který v případě námitky bude možno přeslechnout a protokolaci upravit). Rozhodnutí v hlavním líčení činí senát nebo samosoudce po zhodnocení všech provedených důkazů jednotlivě a v jejich souhrnu při pečlivém uvážení všech okolností případu. Soud při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které byly v hlavním líčení provedeny. Opatřování důkazů a procesní zajištění jejich obsahu v přípravném řízení může mít proto ve vztahu k hlavnímu líčení jediné předběžnou a přípravnou povahu. V hlavním líčení bude nově možno také sjednat dohodu o vině a trestu.

Odvolací řízení navazuje na hlavní líčení, neboť zajišťuje jako základní opravné řízení naplnění účelu trestního řízení, kterým je spravedlivé rozhodnutí o vině a trestu za spáchaný trestný čin. Odvolání je dispozitivní procesní úkon některé z oprávněných osob, kterým taková osoba napadá rozsudek soudu prvního stupně. Jde o výlučný řádný opravný prostředek proti rozsudku soudu prvního stupně. Řádně a včas podané odvolání je nejdůležitější opravný prostředek, což je dáno tím, že směřuje proti rozsudku, tedy meritornímu rozhodnutí, kterým se zjišťuje vina či nevina obžalovaného a ukládá se trest a další opatření, příp. se upouští od potrestání. Vede k přezkoumání správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudku, čímž se stává velmi důležitým garantem ústavou a zákony zaručených práv a svobod občanů a významným prostředkem k dodržování zákonnosti postupu trestního řízení. Úprava odvolacího řízení bude zpřesněna tak, aby byly odstraněny všechny nedostatky stávající úpravy v návaznosti na potřeby praxe.

Výkon rozhodnutí spočívá v nuceném uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení, pokud to povaha takového rozhodnutí vyžaduje a zpravidla nebylo-li realizováno dobrovolně. Vykonávací řízení tak má značný význam z hlediska účelu trestního řízení, neboť se v něm realizuje výkon trestu či ochranného opatření uloženého odsouzenému. Z tohoto hlediska bude nová úprava vykonávacího řízení zajišťovat jednoduchý a urychlený výkon uložených sankcí, a to nejenom zasahujících do osobní svobody odsouzeného (např. odnětí svobody či domácího vězení), ale zejména majetkových sankcí (peněžitého trestu, propadnutí věci, zabránění věci atd.), které bude třeba vykonávat daleko jednodušším, rychlejším a tedy efektivnějším způsobem (rozšířenými možnostmi

postihnout majetek, a to i záměrně převedený na jiné osoby), což předpokládá i změny jiných právních předpisů (zejména zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů). Ve vykonávacím řízení bude zvýrazněna role vyšších úředníků soudů a státních zastupitelství i asistentů soudců a státních zástupců (srov. zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů).

VI. Některé další obecné otázky

Na základě provedených analýz je třeba hned na počátku konstatovat, že v porovnání s aplikační praxí řady evropských zemí (v tomto směru je možno poukázat na vyřizování trestních věcí v SRN) je bohužel **pro české trestní řízení** do značné míry **příznačná jeho zdoluhavost, složitost a nákladnost**, a to pokud jde o složitější a rozsáhlé věci. Přípravné řízení neustálým posilováním rozsahu prováděných důkazů a procesních záruk, zejména v podobě účasti obhájce při realizaci většiny procesních úkonů, se v rozporu s tvrzenými principy o úloze a významu řízení před soudem stává významově rovnocenným (někdy i významnějším) stadiem řízení a hlavní líčení pak degraduje na pouhou inventarizaci důkazů, provedených před podáním obžaloby. V důsledku toho k doplňování hlavního líčení zcela novými důkazy dochází spíše jen výjimečně a řízení se uzavírá v „začarovaný kruh“, kdy státní zástupce usiluje o provedení všech důkazů ještě před podáním obžaloby, aby se nějaký významnější důkazní prostředek neztratil, neochabla ochota jeho nositele nebo jeho schopnost takový důkaz podat, čímž se přípravné řízení výrazně prodlužuje a vlastně tak posiluje státního zástupce v přesvědčení, že co důkazně nepojistí v přípravném řízení, v řízení před soudem již nedožene. Absurdnost důsledků takového přístupu je zřejmá např. při postihování tzv. přeshraniční kriminality, kdy část pachatelů je dopadena v České republice a jiná část v zahraničí; není výjimkou, že zmíněná druhá část pachatelů pak přichází v roli svědků k prvnímu hlavnímu líčení před českým soudem za situace, kdy sami již byli v zahraničí odsouzeni a uložené tresty dokonce i vykonali.

Procesní pravidla nejsou samoúčelná, ale mají přispět ke spravedlivému objasnění spáchaného trestného činu a potrestání jeho pachatele, při respektování úrovně, označované jako **právo na spravedlivý proces**, a to při co nejmenším obtěžování ostatních osob, které se řízení účastní – nejčastěji v postavení svědků. V neposlední řadě musí přispívat k rychlému a také finančně co možná nejméně zatěžujícímu řešení, jak v průběhu vlastního řízení, tak i snižováním počtu standardně vyřizovaných věcí **využíváním tzv. odklonů**. Z provedených analýz je třeba dovodit, že jestliže chce stát zajistit dostatečně rychlý proces, není schopen ve všech případech reagovat na zjištěná porušení trestního zákoníku stejnou procesní formou, ale v zájmu rychlosti a finanční úspornosti musí na určitou část kriminality reagovat méně formálně, zejména cestou tzv. odklonů, jejichž výsledek pak zpravidla díky své rychlosti a při docílení náležitého přístupu pachatele a součinnosti poškozeného (oběti trestného činu) může být daleko účinnější než odsuzující rozsudek vynesený po měsících nebo v řadě případů dokonce po několika letech od spáchání.

Shora uvedený přístup by se měl v normativní formě a na to navazující aplikační praxi projevit zejména ve dvou směrech:

- 1) **u méně závažné kriminality** – jejíž vymezení bude ještě předmětem diskuse, přičemž však lze předběžně uvažovat o všech přečinech bez dalších podmínek, případně i zločinech projednávaných v I. stupni okresními soudy, spáchaných prvotrestanými pachateli, by se měla v podstatně širším rozsahu v řízení **realizovat zásada opportunity**

a již v přípravném řízení **využívat tzv. odklonů**, v důsledku čehož by projednání věci tzv. klasickou formou, tedy v hlavním líčení a případně i v navazujícím odvolacím řízení mělo být spíše výjimkou,

- 2) **trestní řízení** musí být v případech, které s ohledem na důkazní situaci a postoj stran nevyžadují provedení všech zásadních důkazů v řízení před soudem, při dodržení zásad spravedlivého procesu **podstatně výrazněji neformální** (představa, že soud má v jednacím síni obsahově provést všechny důkazy, aby je pak s detailní znalostí mohla vyhodnotit přítomná veřejnost, je do značné míry odtržená od reality; navíc působit tímto směrem by mělo zejména odůvodnění vyhlášeného rozhodnutí, které by přesvědčivě reagovalo na výhrady, předtím přednesené v závěrečných řečech stran). Na rozdíl od občanského soudního řízení, kdy soud při zahájení ústního jednání má k dispozici často jen žalobu, případně vyjádření k ní, má v trestním řízení soud v hlavním líčení řadu důkazů provedených v tzv. procesně použitelné formě, a proto v případě, že proti nim strany nemají zásadní výhrady, je možno z nich vycházet při zjednodušeném provedení (předložení k nahlédnutí, příp. přečtení podstatných částí protokolů).

Změna shora uvedené aplikační praxe nutně musí vycházet z principu, že

- 1) **státní zástupce je pánem přípravného řízení a v řízení před soudem plní roli veřejného žalobce** s důsledky z toho plynoucími,
- 2) **řízení před podáním obžaloby** má garantovat, že
 - a) před soud **nebudou stavěny osoby, u nichž není důvodné podezření, že jsou pachateli**,
 - b) budou provedeny **v procesně použitelné formě důkazy**, jejichž provedení **v řízení před soudem je zásadně vyloučené**.

Obžaloba by se neměla opírat o pouhé tvrzení, že obviněný je tím, kdo spáchal určitý trestný čin, ale na jeho podporu by měl státní zástupce uvést, z čeho vychází, a buď odkázat na již provedený důkaz a stanovisko obviněného, nebo v obžalobě popsat, že je schopen svá tvrzení dokázat konkrétními důkazy s označením jejich nositelů a skutečností, které podle něj budou prokazovat.

Mimořádnou pozornost je třeba věnovat **zajištění osob a věcí**, neboť úkony, které se k nim vztahují, významným způsobem zpravidla zasahují do základních lidských práv a svobod. Proto **rozhodování o vazbě a o jejím dalším trvání** je třeba při zachování všech ustavně garantovaných práv obviněných zjednodušit tak, aby se odstranilo souběžné rozhodování z důvodu odlišného běhu lhůt a také rozdíly v určení soudů, příslušných k rozhodování (není výjimkou, že souběžně běží řízení o stížnosti proti rozhodnutí, jímž např. byla zamítnuta žádost o propuštění z vazby ještě v přípravném řízení, vedle toho rozhoduje soud, u kterého byla podána obžaloba v zákonem stanovené 30. denní lhůtě a např. ve věcech řízení proti mladistvým rozhoduje v prvním stupni soudce nadřízeného soudu o prodloužení lhůty trvání vazby). Pokud jde o instituty vztahující se k **zajištění věcí**, je nezbytné sjednotit roztržštěnou právní úpravu zajišťovacích opatření. Stejně tak je nutné zpřesnit pravidla o určení příslušnosti soudu, který rozhoduje o opravném prostředku proti usnesení policejního orgánu nebo státního zástupce. Zjednodušení vyžaduje i úprava **předběžných opatření**, kde je třeba odstranit nadbytečné duplicity (viz zákaz vycestování do zahraničí podle § 77a platného trestního řádu a předběžné opatření zákazu vycestování do zahraničí podle § 88c písm. e) a 88h platného trestního řádu) a zjednodušit rozhodování o nich (srov. § 88m platného trestního řádu).

Při **provádění tzv. neodkladných a neopakovatelných úkonů** by měl státní zástupce umožnit obhajobě – pokud již existuje obviněný – účast na nich; je otázkou, zda takové důkazy nebo jejich část má být prováděna za účasti soudce, neboť jeho úloha podle platné právní úpravy je sporná. Naopak, případné námitky, že při provádění důkazu jsou porušována procesní ustanovení, by mohla obhajoba uplatnit pouze v rámci provádění takového důkazu, později jen výjimečně (pokud jí např. okolnosti, způsobující takovou vadu, nemohly být v té době známy).

Do stadia **řízení před soudem** by se měla důrazněji promítnout **úloha státního zástupce jako veřejného žalobce**, který je schopen posoudit, s jakým objemem důkazů má před soud předstoupit, jak vést na podporu obžaloby dokazování, a jenž dokáže rozlišit, které důkazy je nutné v hlavním líčení provést a ve vztahu ke kterým důkazům, provedeným před podáním obžaloby, má přistoupit na to, že jejich obsah strany označí jako nesporný.

V řízení o opravných prostředcích je třeba **stranám** svěřit právo **označit, s čím a proč v rozhodnutí soudu I. stupně nesouhlasí** a jaké **důkazy** na podporu svých tvrzení **navrhují** provést. Jiné, než opravným prostředkem napadené výroky, by měly být z přezkumu vyloučeny, s výjimkou případů, kdy vytýkaná vada má původ v jiném než napadeném výroku.

Prostředky, jimiž se uvedených cílů chce dosáhnout, spočívají z hlediska **celkového uspořádání trestního řízení** zejména v následujícím:

A. Přípravné řízení:

- Úprava přípravného řízení bude zásadně vycházet z pojetí spočívajícího v tom, že bude mít oproti řízení před soudem **předběžnou povahu**, s přihlédnutím k požadavku, aby osoba, proti níž se trestní řízení vede, nebyla zjevně nedůvodně stíhána nebo nedůvodně stavěna před soud. **Prověřování** poznatků o spáchání trestné činnosti (vlastních poznatků policejních orgánů, trestních oznámení nebo jiných podnětů) se bude **zahajovat přijetím trestního oznámení či prvním vlastním poznatkem orgánu činného v přípravném řízení**, popř. **provedením prvního úkonu trestního řízení** (nejčastěji policejním orgánem, ale i státním zástupcem); **podezřelého** bude třeba **při prvním úkonu proti němu dostatečně poučit**, a to nejenom z hlediska jeho práv (možnosti odmítnutí vypovídat atd.), ale i z hlediska náležitého určení prověřované věci; jinak se prověřování soustředí na **provedení úkonů, které mají rozhodující význam pro odůvodnění zahájení trestního stíhání nebo pro odložení věci**, ovšem s dostatečným fixováním těch úkonů a jejich výsledků ve formě důkazů, které bude možno použít i v případném řízení před soudem (protokoly o výslechu obviněných, svědků a znalců, záznamy o šetření policejních orgánů apod.). **Vyšetřování** se bude **zahajovat usnesením o zahájení trestního stíhání**, proti kterému bude přípustná stížnost, příp. alternativně **odůvodněným sdělením obvinění** s možností přezkumu dozorujícím státním zástupcem.
- **Obsah a rozsah přípravného řízení** bude navazovat na kategorizaci deliktů v trestním zákoníku (přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny) a s přihlédnutím k složitosti činu, který je předmětem řízení. O **přečinech** jako nejméně závažné kriminalitě bude zpravidla vedeno **zkrácené přípravné řízení** jako typ méně formálního řízení, jehož smyslem bude vyhledat možné důkazy pro potřeby soudního řízení s cílem v co nejkratší době postavit obviněného před soud. Zkrácené přípravné řízení bude třeba přepracovat, neboť jeho současná úprava vede ke zkracování práv osoby, proti níž se řízení vede, a nikoli ke zkrácení přípravného řízení ve formě postupu před zahájením trestního stíhání (prověřování). Naproti tomu o **zločinech** bude konáno vyšetřování, které již **nebude typově rozlišováno na „standardní“ a „rozšířené“ vyšetřování** v závislosti

na závažnosti stíhaného zločinu; zvláště závažné zločiny budou mít význam zejména z hlediska nutné obhajoby.

- Z hlediska důkazního se bude vyšetřování zaměřovat především na doplnění dalších **rozhodných důkazních prostředků z hlediska viny a trestu obviněného**, které musí být v plném rozsahu **využitelné i v řízení před soudem** (zachycení neodkladných a neopakovatelných úkonů, a to včetně zvážení úpravy výsledku před soudcem). Nebude se zásadně rozlišovat opatřování důkazů, resp. vyhledávání důkazních prostředků před zahájením trestního stíhání a po něm. Po celé přípravné řízení bude pro posouzení, zda a jaké formě bude důkaz proveden, rozhodující povaha a závažnost takového důkazu. Zjednodušená bude stávající široká škála zachycování důkazů, spočívajících ve výpovědích osob, popř. údajů o jejich nositelích. Původní záměr stručně koncipovaného zápisu o výpovědi ve velké novele trestního řádu fakticky dosáhl srovnatelných parametrů s protokolem o výsledku a vznikají zbytečné spory o tom, zda, kdy a v jakém rozsahu je takový zápis použitelný jako důkaz a v jakém rozsahu obстоjí v konfrontaci s výpovědí osoby v postavení svědka. Zásadní odlišnost by měla spočívat v tom, že zápis o výpovědi by neměl formu protokolu o výsledku, ale byl by formou záznamu o tom, co policejní orgán zjistil rozhovorem s určitou osobou, a měl by sloužit k posouzení, zda s ohledem na závažnost sdělené informace má smysl v řízení před soudem provádět výslech takové osoby. Tím bude zásadně zjednodušeno a zrychleno přípravné řízení (stejná osoba by nebyla předvolávána nejprve k podání vysvětlení, následně a někdy i opakovaně k podání svědecké výpovědi) a předešlo by se situaci, kdy opakované předvolávání k výslechům u takových osob vede k neochotě již vypovídat, a to i s ohledem na nepřiměřenou délku trestního řízení, a využití výmluvy, že si téměř na nic již nepamatují.
- Uvedený způsob opatřování důkazů v průběhu celého přípravného řízení **zabrání nadbytečné duplicitě prováděných procesních úkonů** v přípravném řízení (půjde o důkazy, které státní zástupce považuje za nezbytné v zájmu toho, aby unesl důkazní břemeno z hlediska prokázání viny obviněného v řízení před soudem).
- Z hlediska **rychlosti řízení** budou stanoveny lhůty pro provedení prověřování i vyšetřování, a to sice s možností prodloužení, ale při dalším prodloužení již s převzetím vedení prověřování nebo vyšetřování státním zástupcem, byť prostřednictvím policejních orgánů.
- Právo **účasti obhajoby při provádění úkonů přípravného řízení** bude omezeno na zásadní úkony procesní povahy, které mají bezprostřední význam pro dokazování v řízení před soudem (výslech obviněného, výslech svědků, účast při neodkladných a neopakovatelných úkonech, úkonech, jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení, nahlížení do spisu, seznámení s výsledky přípravného řízení před podáním obžaloby); vychází se z toho, že **práva obhajoby**, jejichž realizace je charakteristická pro „řádný proces“, **mají své těžiště v řízení před soudem**; z hlediska **nutné obhajoby** vymezené sazbou u trestných činů, se předpokládá omezení na řízení o zvláště závažných zločinech, jinak budou důvody nutné obhajoby ponechány v rozsahu stávající úpravy.
- **Státní zástupce** bude v přípravném řízení vykonávat nad postupem policejního orgánu **dozor**, který bude spočívat v řízení, usměrňování a kontrole zákonnosti jeho postupu; **policejní orgán**, který bude plnit úkoly v přípravném řízení, bude **požívat procesní samostatnosti** (při provádění úkonů trestního řízení budou policejní orgán i osoba v něm služebně činná vázány pokyny státního zástupce), která však bude při zjištění

neodůvodněných průtahů zásadním způsobem omezena vstupem státního zástupce do přípravného řízení, kdy státní zástupce bude mít odpovědnost za urychlené skončení přípravného řízení. Policejní orgán bude **povinen objasňovat skutečnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného**. Ve fázi **postupu před zahájením trestního stíhání (prověřování)** bude **dozor státního zástupce koncipován fakultativně**, avšak s výjimkou zjištěných průtahů, kdy se stane obligatorní. Výslovně bude rovněž vyjádřena zásada, že státní zástupce uplatňuje v průběhu přípravného řízení svá oprávnění, aby si s přihlédnutím k závažnosti a povaze trestní věci zajistil přehled o stavu a výsledcích přípravného řízení a měl možnost účinně působit na jeho průběh a neprodleně odstraňovat zjištěné nedostatky. **Obligatorní dozor ve vyšetřování** bude vykonáván z úřední povinnosti i na základě žádostí o přezkoumání zákonnosti postupu policejního orgánu, jakož i dalších případů, kdy půjde o jiný policejní orgán, než je Policie České republiky, a to včetně případů, kdy tímto policejním orgánem je Generální inspekce bezpečnostních sborů nebo kdy vyšetřování vede státní zástupce, resp. nadřízený státní zástupce.

- Do **výlučné působnosti státního zástupce** budou patřit veškerá **meritorní rozhodnutí v přípravném řízení** včetně odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání (s výjimkou přerušení trestního stíhání, odložení a odevzdání věci). Státní zástupce bude v souladu se zásadou legality a zásadou obžalovací **jediným orgánem veřejné žaloby**, a proto bude podávat obžalobu k soudu po vyšetřování o zločinech, ale i po zkráceném přípravném řízení o přečinech (zjednodušená obžaloba, která nahradí návrh na potrestání). V **omezeném rozsahu** bude upravena **kontrola nestíhání státním zástupcem ze strany poškozeného**, to ve formě **subsidiární žaloby a soukromé žaloby**.

B. Řízení před soudem:

- V řízení před soudem bude podstatným způsobem **posílena kontradiktorní povaha procesu důrazem na postavení státního zástupce**, který ponese odpovědnost za to, aby soudu předložená trestní věc byla podložena procesně použitelnými důkazy potřebnými k rozhodnutí o vině, a to včetně subjektivní stránky, a také trestu, neboť **soud se nikdy nesmí stavět do pozice pomocníka veřejné žaloby** usilujícího rovněž o odsouzení, neboť v souladu s ústavními principy spravedlivého procesu a z nich vyplývajícího rozvržení rolí jeho jednotlivých stran trestního řízení je nutno soudní proces upravit tak, že je soud povinen doplňovat dokazování v rozsahu potřebném pro spravedlivé rozhodnutí, které nemusí být nutně odsuzující (viz nálezy Ústavního soudu ze dne 14. května 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07).
- Bude zachováno **rozdělení věcné příslušnosti mezi okresní a krajské soudy**; k řízení v prvním stupni bude zásadně příslušný okresní soud, krajské soudy budou činné jen v těch věcech, kde to jejich zvláštní závažnost a složitost vyžaduje, a proto bude přezkoumáno z těchto hledisek dosavadní vymezení věcné příslušnosti.
- V souladu s jednotlivými fázemi přípravného řízení bude **diferencováno i řízení před soudem** ve snaze **řízení o přečinech co nejvíce zjednodušit a zrychlit** (včetně řízení před samosoudcem následujícího po podání zjednodušené obžaloby na obviněného, vůči němuž bylo konáno zkrácené přípravné řízení), a to zejména zavedením **institutu uznání viny** (vedle dohody o vině a trestu), kde by se pak již na podkladě zjednodušené obžaloby (podle současné úpravy návrhu na potrestání) rozhodovalo jen o trestu, který by byl s ohledem na uznání viny, jako projevu lítosti a uvědomění si spáchání činu, byl soudem přiměřeně snížen. Uznat vinu by mohl obviněný svým prohlášením ve vztahu ke skutku, pro který je stíhán, jako celku (i jen některého z více skutků, pro které by byl stíhán).

Pokud by tak učinil v přípravném řízení, státní zástupce by jeho prohlášení s dosud shromážděnými důkazy předložil soudu jinak příslušnému k projednání obžaloby. Samosoudce by na jejich podkladě posoudil, zda prohlášení je skutečným projevem lítosti obviněného, bylo učiněno vážně, se znalostí jeho důsledků a zda není v základním rozporu s dosud zjištěnými skutečnostmi. Jestliže by neshledal důvodu pro jeho odmítnutí, nařídil by hlavní líčení jen k rozhodnutí o trestu, případně ochranném opatření. Pokud by nedošlo k uznání viny v přípravném řízení, samosoudce by před zahájením výslechu obžalovaného v hlavním líčení poučil obžalovaného o možnosti učinit zmíněné prohlášení a o jeho důsledcích. Pokud by obžalovaný takové prohlášení učinil, soud by rozhodl procesním usnesením, zda toto prohlášení přijímá, a následně by se dokazování ohledně uznaného skutku zaměřilo pouze na okolnosti významné pro výrok o trestu a ochranném opatření (v rámci související novelizace trestního zákoníku se navrhuje novelizovat trestní zákoník tak, že se horní hranice sazby trestu odnětí svobody stanovené ve zvláštní části v případě, že pachatel učiní prohlášení o vině, které soud přijal, snižuje o jednu třetinu). V případě, že by soud prohlášení z důvodů shora uvedených nepřijal, pokračovalo by se v řízení (tj. buď v přípravném řízení, nebo v hlavním líčení) a k prohlášení obviněného by nebylo možné jako k důkazu přihlížet. V rámci přípravy nového trestního řádu bude **uváženo, zda uznání viny neupravít ve vztahu i k zločinům, příp. k zvlášť závažným zločinům**, což bude závislé i na rozšíření použití odklonu dohody o vině a trestu a novém vymezení vztahu těchto institutů.

- V řízení před soudem bude zajištěno, **aby soud rozhodoval s co největším urychlením a bez průtahů**, a to zejména prostřednictvím širšího uplatnění institutu nesporných skutečností, **zavedením nových forem řízení ve formě odklonů**, a to včetně rozšíření možností řízení o dohodě o vině a trestu a prohloubení zjednodušeného řízení navazujícího na zkrácené přípravné řízení, a také účinného využívání lhůt stanovených pro řízení před soudem s **možností stran** (státního zástupce a obžalovaného) **žádat o odstranění průtahů**. Bude stanovena povinnost předsedy senátu ihned po podání obžaloby doručit obviněnému (též jeho obhájci) opis obžaloby s výzvou, zda hodlá učinit prohlášení o uznání viny (příp. uzavřít dohodu o vině a trestu). V případě, že přichází v úvahu uzavření dohody o narovnání, doručí obžalobu i poškozenému s výzvou, zda hodlají uzavřít takovou dohodu o narovnání. Obviněného zároveň poučí o možnosti vyřízení věci jinou formou odklonu a důsledcích takového postupu. Vyzve ho, aby ve stanovené lhůtě sdělil, zda s takovým postupem souhlasí, a pro případ, že by se o obžalobě konalo hlavní líčení, sdělil, jaké důkazy navrhuje provést a které důkazy provedené v přípravném řízení považuje za nesporné, a tedy je není třeba v řízení před soudem opakovat.
- Rozsah možnosti **vrátit věc státnímu zástupci v rámci předběžného projednání obžaloby** bude zachován jen v případě závažných procesních vad neodstranitelných v dalším řízení, což vyplývá ze skutečnosti, že **státní zástupce** bude mít **v řízení před soudem** postavení veřejného žalobce, který **musí postupovat tak, aby dokázal přesvědčivost tvrzení uvedených v obžalobě svědčících o vině obžalovaného**, což nic nemění na jeho postavení při ochraně veřejného zájmu i v řízení před soudem.
- **Strany** (státní zástupce a obžalovaný zastoupený obhájcem) by měly mít podstatně větší vliv na rozsah dokazování a způsob provádění důkazů (při zachování zásadní role soudu na konečné určení rozsahu dokazování), neboť **budou zásadně provádět důkazy**, jejichž provedení navrhly, a to podporující obžalobu (státní zástupce) nebo vyvracející či zeslabující vinu obžalovaného (obžalovaný, případně zastoupený obhájcem). **Státní zástupce** na rozdíl od obžalovaného, který se může hájit, jak uzná za vhodné, a proto může ponechat provádění důkazů svědčících v jeho prospěch na soudu, **ponese důkazní**

břemeno z hlediska prokázání viny obžalovaného, k čemuž budou policejní orgány povinny mu poskytnout potřebnou součinnost i v řízení před soudem.

- **Soud bude mít povinnost doplnit dokazování** jen tehdy, **nebyly-li příslušné důkazy** ve prospěch obhajoby **provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě provést důkazy svědčící v jeho prospěch** a v řízení před soudem v tomto směru vystupovat, a to za splnění podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí. Dále soud provede zcela **nezbytné důkazy potřebné k rozhodnutí v adhezním řízení, které byly navrženy a předloženy poškozeným**, nad rámec důkazů vztahujících se k prokázání odpovídajících znaků skutkové podstaty trestného činu, kde důkazní břemeno ponese státní zástupce, pokud takové důkazy neprovede sám poškozený.
- **Strany** (včetně poškozeného) budou mít **možnost prohlásit některé skutečnosti za nesporné**, na základě rozhodnutí soudu bude možno od provedení příslušného důkazu upustit.
- Blíže bude **upraveno provedení některých důkazů v hlavním líčení**, které v praxi činí potíže, a to zvláště obrazovými a zvukovými záznamy (zejména sledování osob a věcí, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu), čtení protokolu o rekognici, použitelnost protokolu o výsledku dříve spoluobviněného, nově osoby vystupující v postavení svědka, výsledku policistů o provedeném šetření v rámci prověřování (postupu před zahájením trestního stíhání) apod.
- Zvýšená pozornost bude věnována **zjednodušení vyhlášení rozhodnutí** v hlavním líčení (rozsahu, co vlastně má být vyhlášeno, a zejména rozsahu vyličení skutku), **písemnému vyhotovení rozhodnutí a možnostem doplnění vyhlášeného rozhodnutí** (chybějící výroky nebo neúplné výroky, včetně řešení rozporu mezi odhlasovanou verzí rozhodnutí a jeho verzí vyhlášenou a oprav zřejmých nesprávností obsažených již ve vyhlášené verzi rozsudku), a to samozřejmě s posunutím lhůty k opravnému prostředku od doručení takového doplňujícího rozhodnutí.

C. Opravné prostředky:

- Systém **řádných opravných prostředků** bude zachován, přičemž zejména u **stížnosti** bude zváženo nové vymezení lhůty k podání stížnosti, včetně jejího počátku, kde je třeba respektovat judikaturu Ústavního soudu (např. nález ze dne 10. 3. 2005, sp. zn. III. ÚS 303/04, uveřejněný pod č. 52 ve sv. 36 Sb. nál. a usn. ÚS ČR, dále nález ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2519/07, uveřejněný pod č. 19 ve sv. 48 Sb. nál. a usn. ÚS ČR, nebo nález ze dne 4. 3. 2010, sp. zn. III. ÚS 389/2009, uveřejněný pod č. 40 ve sv. 56 Sb. nál. a usn. ÚS ČR), kdy smyslem vyhlášení a doručování usnesení není toliko naplnění jeho informační funkce, ale i právo na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu možnosti reálně a efektivně jednat před soudem, a proto povinnost doručovat vylučuje právní účinky oznámení usnesení vyhlášením. Z hlediska vyřizování stížnosti proti usnesení se předpokládá i významné rozšíření možnosti autoremedury.
- V **řízení o odvolání** bude zvláštní pozornost věnována **vyvážení kasace a apelace** při posílení věcného rozhodování odvolacího soudu; dále bude **omezena možnost vrácení věci státnímu zástupci k došetření**, a to na úkor zproštění obžalovaného obžaloby, které by mělo mít přednost při neunesení důkazního břemene ze strany státního zástupce; bude omezena **i možnost vrácení věci odvolacím soudem soudu prvního stupně**, a to jenna případy nedostatečně objasněného skutkového stavu věci nebo závažná

procesní pochybení. Zcela nově bude třeba vymezit **rozsah oprávnění soukromého žalobce při podání odvolání** proti meritornímu rozhodnutí, tj. proti jakým výrokům může směřovat, a zda má mít takové oprávnění i státní zástupce, byť dosud nevstoupil do řízení.

- **Odpor** bude ponechán bez zásadních změn, pouze bude zvážena možnost jeho zpětvzetí do zahájení hlavního líčení, kdy zákonu odpovídajícím zpětvzetím odporu nabude trestní příkaz opět účinnosti. U odporu nebude i nadále platit zákaz reformationis in peius, pokud však bude obviněný uznán vinným těžším trestným činem a/nebo mu bude uložen přísnější trest, bude povinností soudu toto zpřísnění náležitě odůvodnit.
- U **mimořádných opravných prostředků** bude především **rozšířena možnost podat návrh na obnovu řízení**, a to širším vymezením „nových skutečností“ a „nových důkazů“, přičemž **rozhodování o obnově řízení (tzv. řízení obnovovací – judicium rescidens) bude přesunuto na odvolací soudy**, anebo při zachování příslušnosti soudu prvního stupně bude alespoň zavedeno rozhodování jiným soudcem soudu prvního stupně, aby bylo vyloučeno, že o obnově řízení budou rozhodovat soudci, kteří se podíleli na rozhodnutí, proti kterému směřuje návrh na obnovu řízení.
- **Kasační stížnost (či dovolání)** bude koncipována na základě **zmatečných důvodů pro její podání**, přičemž na základě zkušeností z praxe bude upraven i výčet rozhodnutí, proti kterým bude možno tento mimořádný opravný prostředek podat a také důvody jejího podání. Konceptně bude **přepracována nynější stížnost pro porušení zákona**, a to tak, aby byla věcně součástí řízení o kasační stížnosti nebo o dovolání, s tím, že vedle alternativy jejího podání ministrem spravedlnosti, který je orgán moci výkonné, proti čemuž jsou ze strany odborné veřejnosti vznášeny závažné připomínky [jako další oprávněný subjekt přichází v úvahu i veřejný ochránce práv (ombudsman)], bude zpracována alternativa úpravy speciální kasační stížnosti nebo dovolání, kterou by mohl podat přímo obviněný, a to i po uplynutí lhůty k Nejvyššímu soudu, jímž bude rozhodnuto o její přípustnosti (alt. o prominutí zmeškání lhůty).

D. Dokazování:

- **Předmět a rozsah dokazování** se navrhuje převzít z dosavadní úpravy obsažené v platném trestním řádu s podstatnými změnami vyplývajícími ze zavedení důkazního břemene státního zástupce (viz výše bod IV. Pojetí základních zásad trestního řízení).
- V rámci úpravy dokazování bude vymezeno, co může sloužit jako důkaz v trestním řízení, upraveny budou pojmy – **pramen důkazu, důkazní prostředek a důkaz a vylučovací normy**, přičemž vymezení důkazu bude převzato ze stávající právní úpravy; každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout, přičemž skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.
- Zákon bude nově vymezovat **kritéria posouzení absolutní a relativní neúčinnosti důkazů a nepřípustnosti důkazů** (tzv. vylučovací normy):
 - a) **důkaz získaný při hrubém (podstatném) porušení zákona**, které nelze v dalším řízení odstranit (absolutní neúčinnost důkazu na základě jeho nezákonnosti), např. důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, který nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila, anebo důkaz získaný při porušení ustanovení, která slouží k zajištění práv obhajoby atd.; trestní řád bude ovšem

připouštět opakování důkazního prostředku při dodržení zákona,

- b) **důkaz získaný při hrubém (podstatném) porušení zákona**, které je možné v dalším řízení odstranit, ale odstraněno nebylo (relativní neúčinnost důkazu na základě jeho nezákonnosti),
 - c) **důkaz nepřípustný**, kterým je důkaz získaný z nepřípustného pramene důkazu nebo z nepřípustného důkazního prostředku, zejména pro nemožnost ověřit si výsledky určitých postupů dostupnými vědeckými metodami.
- Jednotlivé **důkazní prostředky budou podrobně upraveny**, zejména pokud jde o způsob jejich provádění a záruky jejich zákonnosti a použitelnosti v dalších stadiích řízení.
 - Při zachování kombinace **využívání znaleckých posudků a odborných vyjádření** bude v návaznosti na novou úpravu podávání znaleckých posudků v trestním řízení ve zvláštní úpravě posíleno rozlišení případů, ve kterých je třeba vyžádat znalecký posudek na rozdíl od odborného vyjádření tak, aby byl ještě více posílen princip, že znalecký posudek bude vyžadován jen v případech, kdy nepostačí odborné vyjádření,
 - Postup při **provádění důkazních prostředků v řízení před soudem** bude založen na principu **kontradiktornosti při široké účasti stran v dokazování**, možnosti předkládat a popřípadě i číst protokoly, záznamy a písemnosti o provedení důkazního prostředku, ve stanovených případech se souhlasem stran nebo i bez takového souhlasu tak, aby veškeré důkazy bez ohledu na jejich procesní povahu (tedy např. i záznamy o šetření), samozřejmě při dodržení zásady zákonnosti (včetně zabránění obcházení zákona). Nová úprava by měla umožnit, aby **za zákonem stanovených podmínek nebylo nutno provádět dokazování o nesporných skutečnostech**, neboť není třeba číst velké množství listinných důkazů, o jejichž povaze a důkazním významu nikdo nepochybuje a vůči kterým nejsou vznášeny žádné připomínky či námitky, čímž dojde ke zkrácení hlavního líčení v řízení před soudem zejména ve složitých a časově náročných věcech. Dílčí změny se budou týkat zejména úpravy přítomnosti obviněného v hlavním líčení v tom směru, aby bylo možné skončit řízení ve věcech, kde obviněný nechce využít svého práva účastnit se řízení a k soudu se nedostavuje.
 - Pozornost bude věnována i **zajištění účasti svědků v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání** tak, aby byla posílena práva soudu vůči takovým svědkům, kteří se nedostavují k hlavnímu líčení, a to včetně možnosti **krátkodobého zadržení svědka** za účelem jeho předvedení k soudu.

E. Řízení o vazbě a o dalších zajišťovacích prostředcích:

- **Úprava vazby a řízení o ní budou** – v mezích daných ústavním pořádkem a na základě analýzy relativně nové úpravy – **zjednodušeny**.
- Budou přepracovány **možnosti náhrady vazby**, a to včetně zavedení elektronického monitorovacího sledování; úprava vazby bude v rozsahu, v jakém to bude přicházet v úvahu, **provázána s ustanoveními o předběžných opatřeních**,
- Znění **ustanovení o vazbě v trestním řádu a zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže**, bude v rozsahu, v jakém to přichází v úvahu a kde to není v rozporu se zvláštním přístupem k mladistvým, **sjednoceno**.

- **Nejvyšší přípustná délka vazby** se bude odvíjet od závažnosti činu, pro který je obviněný stíhán, přičemž bude zváženo další snížení limitů maximálního trvání celkové doby vazby.
- **Rozhodování o trvání vazby bude zjednodušeno** tak, aby se odstranilo souběžné rozhodování z důvodu odlišného běhu lhůt, při samozřejmém zachování možnosti obviněného opakovaně žádat o propuštění z vazby.
- **V přípravném řízení** bude o vzetí do vazby **rozhodovat soudce činný v přípravném řízení**, rovněž o trvání vazby, jakož o žádostech oprávněných osob o propuštění z vazby na svobodu bude rozhodovat soud, a to za uplatnění možnosti spojit různé druhy rozhodování o vazbě; **státní zástupce** bude v přípravném řízení oprávněn v zákonem stanovených případech vyhovět žádosti obviněného o propuštění na svobodu, a to včetně využití institutů náhrady vazby, jinak bude povinen žádost předložit k rozhodnutí soudci.
- V návaznosti na stávající právní úpravu **vazebního zasedání** bude podle dosavadních zkušeností jeho průběh upraven, a to při zachování zvláštního neveřejného zasedání, v němž musí být zajištěno slyšení obviněného za přítomnosti jeho obhájce a za aktivní součinnosti státního zástupce, a v rámci něhož mohou strany vznést své návrhy a příp. i provedení potřebných důkazů.
- **Ostatní zajišťovací prostředky budou při potřebné míře zjednodušení a odstranění duplicit v zásadě převzaty ze stávající úpravy**, která se v praxi osvědčila, a to **s potřebnými odchylkami**, jež se týkají posílení významu zásady zdrženlivosti a přiměřenosti (např. v případě odposlechu a záznamu obsahu zpráv). Sjednoceny budou instituty **domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků** v jeden institut, přičemž bude zjednodušen zvláštní postup o konání prohlídky v prostorech, kde advokát vykonává advokacii. Nově bude upraveno i **zajištění věci neznámého vlastníka či majitele** (zejména v souvislosti s ohledáním). V návaznosti na rozvoj používání elektronických prostředků pro komunikaci bude upraveno **zajišťování obsahu (dat) z počítače a jiných elektronických zařízení**, a to i dálkovým způsobem). Zásadně budou také odstraněny rozdíly v určení soudů, příslušných k rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí o zajištění věci.
- **Úprava předběžných opatření bude zjednodušena** a novým způsobem navázána na použití ostatních zajišťovacích prostředků. V souvislosti s úpravou zajišťovacích prostředků budou upraveny i operativně pátrací prostředky, a to včetně odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu – nově **odposlechu a záznamu obsahu zpráv** (včetně prostorového odposlechu) a **příkazu k zjišťování údajů o zprávách přenášených technickými prostředky** (srov. výše III. Systematika trestního řádu – Hlava IV.).

F. Odklony v trestním řízení

- **Druhy odklonů** budou v zásadě převzaty ze stávající úpravy. K určitým úpravám by mělo dojít u **mladistvých** tak, aby se i u nich v souladu se zásadami restorativní justice počet případů řešených při využití odklonů zvýšil, a to zejména u zvláštního odklonu – odstoupení od trestního stíhání mladistvého.
- Úprava **podmíněného zastavení trestního stíhání** (podmíněného odložení návrhu na potrestání) je v zásadě vyhovující, o čemž svědčí poměrně vysoké počty využití tohoto odklonu, a to zejména v přípravném řízení, byť v posledních letech došlo k určitému snížení.

- **Naproti tomu legislativní úprava narovnání není z hlediska potřeb praxe vyhovující,** neboť základní podmínky (řízení o přečinu, uhrazení škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení) jsou stejné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Proto se jeví vhodným narovnání upravit specificky tak, aby jeho uplatnění jako odklonu bylo přínosné pro orgány činné v trestním řízení a zároveň i pro obviněného a poškozeného, a proto by se mělo používat v zásadě u jiných trestných činů než podmíněné zastavení trestního stíhání. V návaznosti na to bude **narovnání** vymezeno tak, aby se **vztahovalo na konkrétně určené trestné činy**, a to zejména takové, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž se nemusí jednat jen o přečiny, ale může jít také o méně závažné zločiny. Dále by měly být od sebe **odděleny výroky o schválení narovnání a o zastavení trestního stíhání** tak, aby mohla být rozšířena škála opatření, která bude moci obviněný použít k odčinění újmy poškozeného a k zajištění obecně prospěšných účelů (nejen složení peněžní částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, ale i např. závazek odpracování určitého počtu hodin prací ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, závazek zdržet se řízení motorových vozidel spojený s odevzdáním řidičského oprávnění na určitou dobu, zdržování se po určitou dobu ve svém obydlí apod.). **Schválení narovnání je třeba spojit jen s přerušением trestního stíhání, přičemž k zastavení trestního stíhání by došlo až po splnění podmínek, ke kterým se obviněný zavázal** (např. až po náhradě škody, zaplacení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti, uplynutí doby, po níž se obviněný zavázal zdržet řízení motorových vozidel, odpracování příslušných prací apod.).
- **Dohodu o vině a trestu** je třeba rozšířit v zásadě na **všechny trestné činy**, tedy i na zvlášť závažné zločiny (byť s určitými konkrétními výjimkami) a umožnit její uzavření i v průběhu hlavního líčení (podobně jako tomu je např. na Slovensku, kde v důsledku toho je využívána v mnohem větším počtu případů). Úpravu schválení dohody o vině a trestu soudem je třeba spojit s novelizací trestního zákoníku, kde by mělo být uzákoněno obligatorní snížení horní hranice trestní sazby o jednu třetinu. K snížení horní hranice by však nedošlo u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán (v takovém případě by se ale neužilo ani ustanovení o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody a o zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody při ukládání trestu pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny).
- V neposlední řadě je třeba přijmout taková opatření, aby v souvislosti s využíváním odklonů došlo k **personálnímu i materiálnímu posílení Probační a mediační služby**.

G. Vykonávací řízení, zahlazení odsouzení, milost a amnestie a mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- Ve **vykonávacím řízení** se bude vycházet z osvědčených postupů při výkonu jednotlivých trestů a ochranných opatření, přičemž ohledně výkonu trestu odnětí svobody i dalších trestů bude úprava **zajišťovat urychlené vykonání trestů a ochranných opatření odsouzenými**, včetně úpravy výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody u odsouzených, kteří se výkonu trestu odnětí svobody vyhýbají, a to urychleným dodáním do výkonu tohoto trestu.
- Na **rozhodování soudů ve vykonávacím řízení** se budou více podílet vyšší soudní úředníci a asistenti, popř. půjde-li o rozhodnutí státního zástupce, i vyšší úředníci státního zastupitelství a asistenti.

- Vlastní výkon trestu odnětí svobody bude i nadále upraven v samostatném **zákoně o výkonu trestu odnětí svobody**, stejně tak, jako je tomu nyní, i pokud jde o **zákony o výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence**.
- V zásadě beze změny bude převzata procesní **úprava zahlazení odsouzení**.
- Pokud jde o některé úkony souvisejících s trestním stíháním – **milost a amnestie**, předpokládá se zrušení možnosti, aby prezident republiky mohl přenést provedení řízení o žádosti o milost a rozhodnutí o zamítnutí bezdůvodné žádosti na Ministerstvo spravedlnosti (ustanovení § 366 odst. 2 a § 367 platného trestního řádu), neboť jde o ústavní pravomoc prezidenta republiky [srov. čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j), odst. 3 Ústavy ČR], kterou by neměl přenášet na jiný orgán (nyní Ministerstvo spravedlnosti).
- **Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech** zůstane upravena v samostatném zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech.